

ХАЙРЛИ ИШЛАРГА ШОШИЛАЙЛИК

Инсонлар ўзаро меҳр-мурувват кўрсатиб яшаши лозим экани Қуръони каримда кўп бор таъкидланган.

"...Ота-онангизга

ҳамда қариндош-уруғ, етим ва мискинларга, қариндош қўшни ва бегона қўшнига, ёнингиздаги ҳамроҳингизга, йўловчи мусофирга ва қўлларингиздаги қулларингизга яхшилик қилинг!" (Нисо, 36—37). Комил мўмин саховат, меҳр-мурувват билан ҳам сифатланади. Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) марҳамат қилганлар: "То мўмин бўлмагунингизча жаннатга кирмайсизлар, то бир-бирларингизга меҳр-мурувватли бўлмагунингизча комил мўмин бўлолмайсизлар" (Имом Муслим ривояти).

Мамлакатимизда 2006 йил "Ҳомийлар ва шифокорлар йили" деб эълон қилинди. Бунинг замирида миллат тан сихати ва келажак авлод саломатлиги ётибди. Барчамиз ўз соғлигимиз учун қайғуриш билан бир қаторда яқинларимиз ва ён-атрофимиздагилар саломатлигига ҳам эътибор қилишимиз лозим. Зеро, бу мусулмонлик бурчларимиздандир. Бу ҳақда жаноби Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) шундай деганлар: "Ким бир биродарига энгиллик яратиб берса, Аллоҳ унга қиёматда энгиллик беради". Бировнинг оғирини энгил қилиб, унга ҳамдард бўлиб, бошидан ташвишини кўтариш комил инсонга хос фазилатдир.

Ҳомийлик ва саховат деган тушунчаларни бир-биридан ажратиб бўлмайди. Бу ўринда Юртбошимизнинг ҳомий қандай одам эканини изоҳлаб айтган сўзларини эслаш ўринлидир: "Ҳомийлик фақат ўз бойлигидан бир қисмини хайр-эҳсон учун ажратиш эмас, бу закот ҳам эмас, садақа бериш ҳам эмас. Ҳомийликни биз инсон қалби ва юрагидаги энг эзгу туйғуларнинг амалий ифодаси деб биламиз. Яъни, ҳомий деганда, ён атрофдаги бева-бечораларга, етим-есир, муҳтож кишиларга кўмак ва моддий ёр-

дам беришга, одамларнинг дардига ҳамдард бўлишга, қадрдон қишлоғи ёки шаҳрини обод қилишга интиладиган, бир сўз билан айтганда, савоб иш қилиб яшайдиган инсонларни тасаввур этамиз".

Пайғамбаримиз ва у зотнинг саҳобалари мисли кўрилмаган саховатпеша эдилар. Улар инфоқ-эҳсонлари сабабли Аллоҳ таоло муҳаббатига сазовор бўлишган. Ҳазрати Абу Бакр Сиддиқ (розийаллоҳу анҳу) яхшилик йўлида бор молу дунёларини сарф қилиб юборганлар. Шунда Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): "Оилангизга ҳам бирор нарса олиб қолдингизми?" деб сўраганларида, у киши: "Оиламга Аллоҳ ва унинг Расулунинг муҳаббатини қолдирдим", деб жавоб қиладилар.

Бизлар ҳам Пайғамбаримиз ва саҳобалардан ибрат олиб, бир-биримизни яхши ишларга чақириб, муҳтож кишиларга хайру эҳсон қилишда бардавом бўлсак, сахийларга ваъда этилган даражаларга ноил бўламиз.

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): "Менга заиф, бечораларни топишга ёрдам беришлар. Сизларнинг ризқингиз ва ютуқларингиз асосан заиф ва бечораларга ёрдам беришингиз сабабидан зиёда бўлади", деб марҳамат қилганлар (Абу Довуд ривояти). Турли офат ва мусибатларнинг келиши, хусусан, ризқнинг камайиши мискин ва бечораларнинг ҳолидан хабар олмаслик туфайли бўлиши Қуръони каримда баён этилган.

Кўнгли ярим инсонларнинг қалби мусаффо бўлади. Улар доимо Аллоҳга илтижо қиладилар. Парвардигорни кўп ёдлайдилар. Шу сабабли, уларнинг дуоси қабул бўлади. Уларга меҳр-мурувват кўрсатиб, дуоларини олган инсон эса икки дунёда ҳам камлик кўрмайди.

Аллоҳ таоло барчамизнинг дилларимизни бир-бирига дўст-ошно қилиб, орамиздаги меҳроқибатни янада зиёда этсин! Омин!

**Ўзбекистон мусулмонлари идораси
Фатво ҳайъати**

АҚЛ СУРАТИ

Инсон бошқа махлуқотлар каби танҳо яшай олмайди. У жамиятда яшашга муҳтож. Жамият осудалиги ва мустақамлиги инсонларнинг инсоний одобларга риоя қилишларига боғлиқ.

Пайгамбаримиз (солаллоҳу алайҳи ва саллам) одобга риоя қилишда буюк намуна эдилар. У зот бундай марҳамат қилганлар:

"Менга Раббим одоб берди ва одобимни жуда яхши қилди";

"Ҳеч бир ота фарзандига яхши одобдан ортиқ туҳфа беролмайди".

Ҳакимлардан бирлари айтади: "Одоб ақл суратидир".

Одобсиз инсон хароб бинога ўхшатишган. Одобсизлик шахсни ҳам, жамиятни ҳам хароб қилади. Бунга тарихдан мисоллар жуда кўп. Жалолиддин Румий ёзадилар:

**Аз Худо хоҳим тавфиқи адаб,
Беадаб маҳрум монд аз лутфи Раб.
Беадаб танҳо на худро дошт бад,
Балки оташ дар ҳама офоқ зад.**

Таржимаси:

**Раббимиздан барча истармиз адаб,
Беадаб кўрмас жаҳонда лутфи Раб.
Йўқ, фақат этмас ўзига ул ёмон,
Беадаб ургай жаҳонга ўт ҳамон.**

(Жамол Камол таржимаси)

Инсоннинг инсонийлигини одоби асрайдди. Одобсиз инсон, насаби ва мансабидан қатъи назар, инсонийлигини йўқотади. Шунинг учун, "Биз жисмимизни асрашимиз учун лозим бўлган еб-ичишдан кўра, одобга кўпроқ муҳтожмиз. Зеро, одоб ақлимизнинг руҳидир".*

* Ибн Муқоффи (вафоти 759 й.).
"Ал адабус сағир" ва "Ал адабул кабир" асарлари муаллифи.

«HIDOYAT»

Ойлик диний-ижтимоий,
илмий-адабий нашр

Муассис

Ўзбекистон мусулмонлари идораси

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФХОН

Таҳрир ҳайъати

Абдурашид қори БАҲРОМ

Абдулазиз МАНСУР

Неъматилла ИБРОҲИМОВ

Аҳад ҲАСАНОВ

Зоҳиджон ИСЛОМОВ

Зоҳидилло МУНАВВАРОВ

Баҳодир КАРИМОВ

Абдураззоқ ЮНУС

Анвар ТУРСУН

Дурбек ОБИДЖОН

Муҳаммад Шариф ЖУМАН

Юсуфжон ИСҲОҚ

Эркин МАЛИК

Абдул Жалил ХУЖАМ

(Бош муҳаррир ўринбосари)

Аҳмад Муҳаммад ТУРСУН

Муҳаммад Собит САЛОҲИДДИН

Исомиддин ОЛИМ ШАЙХ

Муқова

«Voris Design» маркази билан
ҳамкорликда тайёрланди.

Бадий муҳаррир

Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ ўғли

Тартибловчи

Маҳмуд МАЪМУРЖОН ўғли

Матни

Манзура ФАЙЗУЛЛОҲ қизи

терди

Тарғибот-ташвиқот марказлари:

Андижон вилояти — 8.3742.24-34-04

Раҳбари Ўктам ҳожи Умрзоқ

Фарғона вилояти — 8.37357.2-12-38

Раҳбари Салоҳиддин Нуриддин

Сурхондарё вилояти — 8.37622.6-05-08

Раҳбари Низомиддин Чори

Манзилимиз:

700021, Тошкент шаҳри,

Шайхонтоҳур тумани Навоий кўчаси 46-уй;

Тел: 49-18-26, 144-36-53.

Интернет сайтимиз: www.hidoyat.uz

Интернет почтаимиз: admin@hidoyat.uz

Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлигида
рўйхатга олинган.

Гувоҳнома рақами 170.

Босишга 2006 йил 23 февралда рухсат берилди.
Босмаҳонага 2006 йил 2 мартда топширилди. Қоғоз бичими 84x108^{1/16}. Адади 15000 нусха. 24-сон буюртма. «KOH NUR» МЧЖда босилди.

Мақолалар хат орқали юборилганида исми шарифлар
тўлиқ ёзилиши, манзил аниқ кўрсатилиши шарт.

МУНДАРИЖА

Ҳомийлар ва шифокорлар йили УМИ Фатво ҳайъати Хайрли ишларга шошилайлик	1
Таянч нуқта Уста ОЛИМ Ақл сурати	2
Нуқта Ингилиш, ирода, итоат	6
Дурдона Алишер НАВОИЙ Рубойлар	7
Амри маъруф Абдурахмон ҒАФУРОВ Мўмин виқорли бўлади	8
Дарсхона Тажвид	9
Мулоҳаза Баҳодир НУРМУҲАММАД Нега «Андоғдурким...» деймиз	11
Тарбия Тўхтаҳон ДАВРОНОВА Соғва улашишни қизлардан бошланг	10
Хотира Жонкуяр устоз ёди	14
Ибрат Эътибор НОРБЎТАЕВА Қалбимдаги нур	15
Олисларга саёҳат Аҳмад МУҲАММАД Уммон султонлиги	16
Фикр Кўзларимиз қувончи	20
Қадрият Хайридин СУЛТОН Сўнги бобурийлар	22
Шеърят Абдуғани СУЛАЙМОН Қалбимда муҳаббат нури	24
Ҳидоят топганлар Жалолидин АҲМЕДОВ Мусулмонларга бошпана берган шоҳ	26
Мактубларда манзаралар Сулаймон МАРДИХОНОВ Кимларга эргашяпмиз?	27
Эрназар ТОПИЛ Кўркув қочган тун	27
Қўлингиздан келади Жаҳонгир ҚЎЧҚОРОВ Асалари боқишни истайсизми?	32

Тафсир

Ваҳба Мустафо ЗУҲАЙЛИЙ

ТАКОСУР СУРАСИ

4

Сизларни ибодатдан чалғитган дунё бойликлари, омонлик, соғлик, хотиржамлик, еб-ичганингиз, маскан ҳамда бундан бошқа неъматлар ҳақида жавоб берасизлар.

Хабарлар

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

"Россия радиоси" да янги эшиттириш

"Россия радиоси" тўлқинларида "Хўжа Насриддин" деб номланган ҳафталик янги дастур янграй бошлади. Бу дастур 1991 йилдан буён эшиттириб келинаётган "Ислому овози" дастурининг ўрнига бериляпти.

12

Ўзлик сари

Абу Ҳомид ҒАЗЗОЛИЙ

18

ҚАЛБ
МУОЛАЖАСИ

Юрган дарё

Олимжон САҲОБОВ

28

АҚСО МАСЖИДИ

Тарих

Қаҳрамон РАЖАБОВ

30

ЧОР БАКР

Меҳрибон ва Раҳмли Аллоҳ номи билан.

1-2. (Эй инсонлар,) сизлар то қабрларни зиёрат қилгунларингизча (яъни, ўлиб, қабрга киргунларингизча) сизларни (мол-дунё) тўплаб-кўпайтириш (Аллоҳга тоат-ибодат қилишдан) машғул қилди! 3. Йўқ, сизлар яқинда (бу қилмишларингизнинг оқибатини) билурсизлар! 4. Яна бир бор йўқ, сизлар яқинда билурсизлар. 5. Йўқ, агар сизлар (дунёга кул бўлиб қолишнинг оқибати нима эканини) аниқ билиш билан билсаларингиз эди (унга кул бўлиб қолмас эдингизлар)! 6. Қасамки, албатта сизлар дўзахни кўрурсизлар! 7. Яна бир бор қасамки, сизлар уни аниқ кўриш билан кўрурсизлар! 8. Сўнгра ана ўша Кунда албатта (дунё ҳаётида сизларга ато этилган барча) неъматлар тўғрисида масъул бўлурсизлар.

Ваҳба Мустафо ЗУҲАЙЛИЙ

ТАКОСУР СУРАСИ

«Мунир» тафсиридан

"Алҳақумуттақосур" муборак жумласи билан бошлангани учун, сура "Такосур" деб номланган.

Сура ўз ичига олган нарсалар

Маккада нозил бўлган бу сурада фақат дунё учун амал қилиш қораланади ва охиратга тайёргарликни тарк этиш оқибатидан огоҳлантирилади. Бу сурада қуйидагилар баён қилинган:

1) инсонларнинг ҳаёт лаззати ва йўлдан урувчи қизиқарли нарсаларга машғул бўлиб, то ўлим келгунча (охиратдан) ғафлатда қолишлари;

2) қиёмат куни барча амаллар хусусида саволга тортилиш. **"Йўқ, сизлар яқинда (бу қилмишларингиз оқибатини) билурсизлар! Яна бир бор йўқ, сизлар яқинда билурсизлар"** ;

3) чинакамига дўзахни кўриш, ундаги азобларга дучор бўлиш ва дунёда берилган неъматлар ҳақида сўроқ қилиниш.

Нозил бўлиш сабаби

Ибн Бурайдадан (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) Ибн Абу Ҳотам "Алҳақумуттақосур" хусусида бундай ривоят қилади: "Бу сура ансорийлардан Бани Ҳориса ва Бани Ҳорис қабилалари ҳақида нозил бўлган. Улар молларининг ва номдорларининг кўплиги билан ўзаро фахрланишар эди.

Бирлари: "Сизларнинг орангизда биздаги фалончи ва пистончилар каби мол-давлатли киши борми?" деса, иккинчи томон ҳам шундай деб тириклар билан фахрланишарди. Сўнг бири "Қабристонга юринглар, фалончи каби сизларда ҳам ўтганми?" деб қабрга ишора қилса, иккинчи томон ҳам шундай қилар эди. Шунда "(Эй инсонлар,) сизлар то қабрларни зиёрат қилгунларингизча (яъни, ўлиб, қабрга киргунларингизча) сизларни (мол-дунё) тўплаб-кўпайтириш (Аллоҳга тоат-ибодат қилишдан) машғул қилди" мазмунли ояти нозил бўлди".

Ибн Жарир Ҳазрат Алидан (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) бундай ривоят қиладилар. "Ҳазрат Али (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин): "Биз Такосур сураси биринчи оятдан тўртинчи оятгача нозил бўлгунча қабр азоби ҳақида шак қилар эдик", дедилар".

Имом Аҳмад, Муслим, Термизий ва Насайи Абдуллоҳ ибн Шиххирдан (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) бундай ривоят келтиришади: "Расулulloҳ (у зотга Аллоҳдан саловат ва саломлар ёғилсин) ҳузурларига борсам, у зот "Алҳақумуттақосур"ни ўқиб: "Одам боласи молим-молим дейди, сенинг еб ҳазм қилганинг, кийиб тўзитганинг ёки садақа қилиб берганингдан бошқа молинг йўқ, дедилар".

Имом Муслим Абу Ҳурайрадан (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) келтирган ривоятда бундай дейилади:

«Расулуллоҳ (у зотга Аллоҳдан саловот ва саломлар ёғилсин): "Банда молим, молим дейди. Ваҳоланки, уч нарсасигина, яъни, еб ҳазм қилгани ёки кийиб тўзитгани ёки садақа қилиб бергани унинг молдир. Бундан бошқаси кетади. Уларни одамларга қолдиради", дедилар».

Тафсири ва баёни

"(Эй инсонлар,) сизлар то қабрларни зиёрат қилгунларингизча (яъни, ўлиб, қабрга киргунларингизча) сизларни (мол-дунё) тўплаб-кўпайтириш (Аллоҳга тоат-ибодат қилишдан) машғул қилди".

Яъни, сизларга ўлим етгунча мол-дунё, болалар, ёрдамчилар кўплиги билан фахрланиб, керилиб, уларни кўпайтиришга, қўлга кириштиришга машғул бўлдингиз, Аллоҳга тоат ва ибодат қилмадингиз.

Имом Бухорий, Муслим, Термизий ва Насай Анас ибн Моликдан (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) ривоят қилишади: «Расулуллоҳ (у зотга Аллоҳдан саловот ва саломлар ёғилсин): "Маййитга (қабргача) уч нарса эргашади. Улардан иккитаси қайтиб кетади, бири у билан бирга қолади. Маййитга аҳли, моли ва амали (қабргача) эргашади. Аҳли ва моли қайтиб кетади, амали у билан бирга қолади", дедилар».

Имом Аҳмад, Бухорий ва Муслим Анасдан (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) бундай ривоят қилишади: «Расулуллоҳ (у зотга Аллоҳдан саловот ва саломлар ёғилсин): "Одам боласи қариса ҳам, икки хислат ундан аримайди. У хирс ва орзудир", дедилар».

"Йўқ, сизлар яқинда (бу қилмишларингизнинг оқибатини) билурсизлар. Яна бир бор йўқ, сизлар яқинда билурсизлар".

Яъни, ўртанинг бузилишига, ўзаро душманчилик ва нафратга, ибодатларни пайсалга солишга сабаб бўлувчи, турмуш тарзини издан чиқарувчи бойлик ва фарзандлар билан ғурурланиш бекордир. Сизлар тезда, яъни, Қиёмат куни бу нарсаларнинг оқибатини биласизлар.

"Йўқ, агар сизлар (дунёга қул бўлиб қолишнинг оқибати нима эканини) аниқ билиш билан билсаларингиз эди, (унга қул бўлиб қолмас эдингизлар)".

Яъни, дунё билан алданиб қолишдан ўзларингизни тўхтатинглар. Агар ишларнинг оқибатини аниқ билсаларингиз эди, мол-дунё билан фахрланишдан ўзларингизни тийиб, яхши савобли ишлар қилишга шошар эдиларингиз. Охират учун ибодат қилишдан ва тайёргарлик кўришдан тўхтамаган бўлар эдиларингиз.

Бу айтилганлар дунёга муккадан кетиш ва ўткинчи-фойдасиз ҳаёт билан алданиб қолиш-

дан қайтариқ ва қоралашдир. Бу жўн насиҳат эмас, балки охиратда муқаррар бўлажак хатарлар ҳақида чуқур фикр юритишга чорловдир. Буни фақат кучли имон ва соғлом, англовчи қалб соҳибларигина қабул қиладилар.

"Қасамки, албатта сизлар дўзахни кўрурсизлар".

Яъни, охиратда дўзахни ўз кўзларингиз билан кўрасизлар. Бундан мурод, дўзахнинг азобини тотишдир. Бу дўзах алангасининг овози эшитилганида унинг даҳшати, улканлиги ва хатарининг буюклигини кўрганда муқарраб фаришта ва набийлар тиз чўкиб, барча хавфда қолишидир.

"Яна бир бор қасамки, сизлар уни аниқ кўриш билан кўрурсизлар".

Яъни, сизлар дўзахни кўрасизлар, бу аниқ кўришдир. Шундай экан, дўзахга олиб борувчи гуноҳ ва ёмонликларга қўл уришдан, ҳалокатга олиб борувчи ишларга машғул бўлишдан ўзларингизни сақланглар.

"Сўнгра ана ўша Қунда албатта (ҳаёти дунёда сизларга ато этилган барча) неъматлар тўғрисида масъул бўлурсизлар".

Яъни, сизларни ибодатдан чалғитган дунё бойликлари, омонлик, соғлик, хотиржамлик, еб-ичганингиз, маскан ҳамда бундан бошқа неъматлар ҳақида жавоб берасизлар.

Имом Термизий Абу Борзадан (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) ривоят қилади: «Расулуллоҳ (у зотга Аллоҳдан саловот ва саломлар ёғилсин): "Қиёмат куни банда тўрт нарса ҳақида — умрини нима билан ўтказгани, ёшлигини қандай кечиргани, мол-дунёсини қаердан топиб, қаерга сарф қилгани ва илмга қандай амал қилгани ҳақида жавоб бермагунча жойидан жилмайди", дедилар».

Имом Бухорий "Адаб" номли китобларида, Термизий ва ибн Можа Убайдуллоҳ ибн Муҳсиндан (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) бундай ривоят қилишган: «Расулуллоҳ (у зотга Аллоҳдан саловот ва саломлар ёғилсин): "Сизлардан ким кўнгли хотиржам, тани соғ, кунлик озуқаси ҳозир бўлиб тонг отирса, гўё дунёнинг ҳаммаси унга берилгандекдир", дедилар».

Ибн Жарир, Муслим ва "Сунан" китоби соҳиблари Абу Ҳурайрадан (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) ривоят қилишади: «Абу Бақр ва Умар (Аллоҳ у кишилардан рози бўлсин) икковлари ўтиришган эди, улар олдида Расулуллоҳ (у зотга Аллоҳдан саловот ва саломлар ёғилсин) келиб: "Сизларни бу ерда ўтқизган нарса нима?" деганларида икковлари: "Сизни ҳақни етказишга юборган Зотга қасамки, уйимиздан очлик олиб чиқди", дейишди. Расулуллоҳ (у зотга Аллоҳдан саловот ва саломлар ёғилсин): "Мени ҳақни етказишга

люборган Зотга қасамки, мени-да ўша нарса уйдан чиқарди", дедилар. Сўнг биргалашиб, ансорийлардан бири (Молик ибн Таййиҳон)нинг уйига боришди. Уларни унинг аёли кутиб олди. Расулulloҳ (у зотга Аллоҳдан саловот ва саломлар ёғилсин) унга: "Фалончи қаерда?" дедилар. "Бизга чучук сув олиб келиш учун кетди", деди. Ансорий меш кўтариб келиб қолди. У: "Хуш келибсизлар, ҳеч кимни менинг зиёратимга келган Набийдан улуг кимса зиёрат қилмаган!" деди-да, мешни хурмо дарахти бутоғига илиб қўйди ва бориб бир бош хурмо олиб келди. Расулulloҳ (у зотга Аллоҳдан саловот ва саломлар ёғилсин): "Ҳали меваларни йиғиштириб олмаганмидинг?" дедилар. У: "Ёқтириб, танлаб олишингизни истаган эдим", деди. Сўнг пичоқни олди. Расулulloҳ (у зотга Аллоҳдан саловот ва саломлар ёғилсин): "Сут берадиганини сўйма", дедилар. У бир (жонлиқни) сўйди. Ҳаммалари ейишди. Расулulloҳ (у зотга Аллоҳдан саловот ва саломлар ёғилсин): "Сизлар бундан Қиёмат куни сўраласизлар. Сизларни уйингиздан очлик олиб чиқди. Сизлар бунга етмагунча уйингизга қайтмадиларинг. Бу эса, неъматдир", дедилар».

Сурадан ўрганганларимиз

1. Аллоҳ таоло солиҳ амаллар қилмай, охиратта тайёргарлик кўрмай қўйган кимсаларни огоҳлантиради, мол ва дунёнинг кўплиги билан ўлгунча фахрланиб юрадиганларни қора-

лайди. Ҳар қандай фахрланишдан — мол-дунё, фарзандлар, уруғ-аймоғ, мансаб, обрў, илм, фазилат, ахлоқ, хусн-жамол билан фахрланишнинг хатарли оқибатидан огоҳлантиради.

2. Куръони каримда фақат мана шу сурада қабрлар зикри келган. Қабрни зиёрат қилиш қалби қаттиқларга энг катта даводир. У ўлим ва охиратни эсга солади, орзуларни камайтиришга боис бўлади.

3. Уламолар: "Қалбни даволаш учун уч нарса — Аллоҳга итоат, ўлимни кўп эшлаш, мусулмонлар қабрларини зиёрат қилиш, лозим", деганлар.

4. Аллоҳ таоло бу сурада қабр ва охират азоби ҳақлигини, қайта тирилиш ва ундан сўнгги ишлар шубҳасиз бўлишининг таъкиди учун қайта-қайта таҳдид этган. Ким солиҳ амаллар қилмаса, мол-дунёси, фарзандлари ва яқинлари билан фахрланишни бас қилмаса, надомат чекиб, азобга гирифтор бўлишидан огоҳ этган.

5. Аллоҳ таоло бу сурада бандалар охиратда дўзахни муқаррар кўришларини таъкидлаган: "Қасамки, албатта Сизлар дўзахни кўрасизлар".

6. Қиёмат куни одамларнинг барчаси саволга тугилади: турли алвон неъматлар ҳақида, турар-жой, дарахтлар сояси, тўкин ҳаёт, соғлик, хотиржамлик ва бошқа неъматлар хусусида сўроқ қилинади. Сўроқ ҳисоб майдонида бўлади.

Анвар АҲМАД
таржимаси

Нукталар

Интилиш, урода, итоат

* Ҳаётни яхшилаш учун киши ўз феъл-атворини яхшилаши керак.

* Ўзини меҳнатга мажбурламаган одам омадсизликка маҳкумдир.

* Ярани ювиб, тозаламай туриб, унга малҳам суришдан фойда йўқ.

* Назарингизда сиз учун мутлақо алоқаси йўқдек кўринган гаплар аслида энг муҳим ва энг асосий гаплар бўлиши мумкин.

* Устозингиздан айб ахтаргунча, вазифангизни пухта бажаринг.

* Энг муҳими нима қилаётганингизда эмас, балки қандай бажараётганингизда, бунинг учун моҳиятни билиш керак.

* Ғалаба қачон келади, биласизми? Мағлубият учун бирорга ҳам имкон қолмаса.

* Тушунинг эмас, ҳис этиш керак.

Тафаккур

* Кўп гапириш билан кўп гап айтиш бошқа-бошқа нарса.

* Яхши гапириш учун етарли ақлга, сукут сақлаш учун етарли мулоҳазага эга бўлмаслик катта бахтсизликдир: безбетликнинг илдизи, мана қаерда.

* Доимо бошқалардан ақллироқ бўлиш истагидан ҳам кўра бемаънилик, аҳмоқлик йўқ.

* Тинглаш қийин, чунки у ақл ишлатишни талаб қилади.

* Ақлли жавоб олмоқчимисан, ақлли савол бер.

* Сукут сақлаш ҳар доим ҳам ақллиликдан далолат эмас, бироқ у ҳар қалай аҳмоқ эмасликни исботлайди.

Акмал АВАЗ
тайёрлади

Алишер НАВОИЙ

Рубоийлар

Жумла жаҳон фонийи мутлақ дурур,
Боқийи мутлақ тиласанг, Ҳақ дурур.

Жисм уйининг тарҳини солғучи ул,
Рух анга бергучию олғучи ул.

Олам аро токи тирикдур киши,
Ҳақ била бўлмоқ эрур ансаб¹ иши.

Ишқим ўтиға бу навъ ила чора қилинг

Бўлмаса Ҳақ ёдидан огоҳлиқ,
Билки гадоликча эмас шоҳлиқ.

Бўлса гадо Тенгридин оғаҳлиғи,
Бордур анга икки жаҳон шаҳлиғи.

Ҳар нски бу сафҳада таҳрир эрур,
Роқим² анга хомаи тақдир эрур.

Оллингга келса тиламас иш баса,
Ҳақдин эрур, айлама нолиш баса.

Етса зафар билма илик кучидин,
Бил зафару фатҳни бергучидин.

Мунча карам шукрини гар билмасанг,
Ҳар неки амр этти, адо қилмасанг.

Зоҳир этиб ғафлату мағрурлиқ,
Айламасанг амриға маъмурлиқ.

Етса ғазаб тунд ели, нетгасен,
Мулк Анинг мулки, қаён кетгасен?

Айлар эсанг фисқ ила исён анга,
Айла агар бор эса пинҳон анга.

Халқдин ул ишда хижолат дурур,
Холиқ агар кўрса, не ҳолат дурур?

Ишдаки элдин санга бор инфиол,³
Тангрига зоҳир эса, бўлғай не ҳол?

Истар эсанг мақсади аслиға юз,
Жоддаи⁴ шаръи Муҳаммадни туз.

*"Ҳайратул аброр",
Йигирманчи мақолатдан*

¹Ансаб — муносиб

²Роқим — битувчи

³Инфиол — андиша

⁴Жодда — йўл

Гар ошиқ эсанг зебу тақаллуфни унут,
Яхшию ёмон ишда тақаллуфни унут,
Ўтган гар эрур ёмон, таассуфни унут,
Келган гар эрур яхши, тасарруфни унут.

Эй жисм, анинг кўйини пайдо қилакўр,
Эй кўнгул, ўшул кўйни маъво қилакўр,
Эй кўз, сен анинг юзин тамошо қилакўр,
Эй ашқ, анинг кўйи сари оқилакўр.

Ким истаса салтанат, саҳодур анга шарт,
Ҳар ваъдаки айласа, вафодур анга шарт.
Ким фақр талаб қилса, фанодур анга шарт,
Оллиға неким келса, ризодур анга шарт.

Кўксимни жафо тийғи била ёра қилинг,
Кўнглимни чиқаринг дағи юз пора қилинг.
Ҳар порасини бир сори овора қилинг,
Ишқим ўтиға бу навъ ила чора қилинг.

Жоҳилки, ҳасад бўлғай анинг жаҳлиға зам,
Нур эл кўзидин англаса ўз кўзида кам,
Кўзларни олишмоққа чекиб тийғи ситам,
Эл кўзини ҳам ўйғайу ўз кўзини ҳам.

Эй боди сабо, агар ҳаво айлагасен,
Гулшанга етарни муддао айлагасен,
Сарв оллида ер ўпиб дуо айлагасен,
Гул қошида қуллугим адо айлагасен.

Гар қилса киши қилиб гуноҳе, тавба,
Ул журмиға бўлса узрхоҳи тавба.
Қилмоқ неча гоҳ журму гоҳи тавба,
Бу журм ила тавбадин, Илоҳи, тавба...

Ё Рабки, фано базмида хос айла мени,
Фақр аҳлиға соҳиб ихтисос айла мени.
Ё дохили зумрайи ховос айла мени,
Ё ранжи авомдин халос айла мени.

"Ҳазоинул маоний"дан

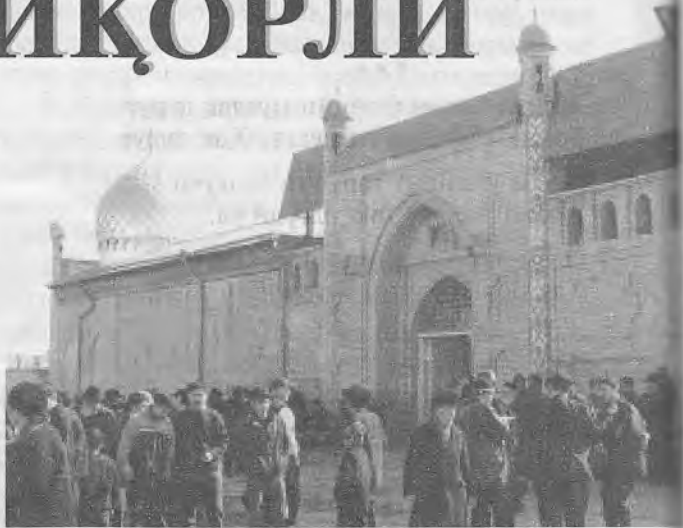
МЎМИН ВИҚОРЛИ БЎЛАДИ

Динимизда шошқалоқлик қораланган. Бир ишга оқибатини ўйламай киришиб кетишдан, бирор юмушни тез бажаришга шошилишдан Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қайтарганлар ва умматни виқорли, босиқ-вазмин бўлишга чақирганлар.

Саҳл ибн Саъд ас-Соидий отаси ва бобосидан ривоят қилади: Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): "Вазминлик (шошилмаслик) Аллоҳдан ва шошқалоқлик шайтондандир", деганлар (*Термизий ривояти*).

Пайғамбар (алайҳиссалом) намоз, илм мажлислари ва бошқа амалларга ҳам хотиржамлик, виқор билан келиш фазилатли экани, ҳар бир ишда шошқалоқликнинг қариқлиги ҳақида таълим берганлар. Абу Ҳурайрадан (розийаллоҳу анҳу) ривоятда Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) "Агар намозга иқомат айтилса, югуриб келманглар, балки юриб (оҳиста) келинглар, ўзларингга хотиржамликни лозим тутинглар", деганлар (*Бухорий ва Муслим ривояти*). Ибн Аббосдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинган ҳадисда Расулulloҳ (алайҳиссалом) орқасига уриб ҳайдашгани учун чоғиб келаётган туянинг бақирғини эшитганларида, эгаларига қамчи билан ишора қилиб: "Эй инсонлар, ўзингизга хотиржамликни лозим тутинглар, чунки яхшилик шошилиш билан бўлмайди", дедилар (*Бухорий ва Муслим ривояти*).

Расули акрамнинг ўзлари виқорли, салобатли, дунё ишларида шошмайдиган зот бўлганлар. Тадбирли, саботли, хотиржам кишиларни мақтаганлар, ибрат қилиб кўрсатганлар. Абу Қайс қабиласининг элчилари Мадинага келишганида туяларидан тушибоқ, Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) зиёратларига шошилишди. Фақат улардан Ашаж (Мунзир) хотиржам юқларини туширди, туясини тушовлаб, ўтлашга қўйиб юборди. Сўнг яхшилаб ювинди, тоза кийимларини кийди. Масжидга кириб икки ракат нафл намоз ўқиди. Шундан кейингина бориб Расулulloҳни зиёрат қилди. Сарвари кинот унинг ошиқмай, тартиб билан юрганини ёқтирдилар ва: "Эй Ашаж, сенда Аллоҳ суядиган икки амал бор, улар ҳалимлик ва шошмасликдир", дедилар (*Термизий ривояти*).

Динимиз дунё ишларида шошилишни қоралагани ҳолда тавба ва мағфиратга, солиҳ амаллар ва яхши ишларга шошилишни рағбатлантиради, шунга даъват этади. Қуръони каримнинг олти мингдан ортиқ ояти ичида фақат битта оят бандани шошилишга чақиради: **"Ва Парвардигорингиз томонидан бўлгуси мағфиратга ҳамда эни осмонлар ва Ер баробарида бўлган жаннатга шошилишга! У (жаннат) тақводор зотлар учун тайёрлаб қўйилгандир"** (*Оли Имрон, 133*).

Мўминлар гуноҳдан тавба қилишга, қарзларини узишга, марҳумларни дафн этишга шошилмоқлари даркор.

Агар банда гуноҳ қилса-ю, унинг ёмонлигини англаб, дафров тўхтаса, тавба этиб, иккинчи бу гуноҳга қайтмаса, унинг энг катта гуноҳлари ҳам мағфират қилинади, иншааллоҳ! Чунки Аллоҳнинг ваъдаси бор: **"...Агар (гуноҳдан) тўхтасалар, ўтган гуноҳлари мағфират қилинур"** (*Анфол, 38*); **"Зеро, У тавба қилувчиларни мағфират этувчи зотдир"** (*Ал-Исро, 25*).

Аллоҳ таоло бандаларини **"эни осмонлар ва Ер баробарида бўлган жаннатга шошилиш"**га буюради. Солиҳ амаллар билан ўтган тақводор мўминлар учун Аллоҳ таоло ваъда қилган жаннат шунчалик улкан ва чегарасизки, унинг эни осмонлар ва Ерга тенгдир. Унга муносиб кўрилган саодатли инсонларни у ерда абадий роҳат-фароғат, тасаввурлар ожизлик қиладиган мангу шавқ ва лаззатлар кутади. Абу Ҳомид Ғаззолий ёзганларидай: "Жаннат аҳли оқ дурдан тикилган чодирлар ичида, қизил ёқутдан бўлган минбарларда, яшил болишлар ва гиламлар устида, май ва асал оқаётган дарёлар бўйига қурилган сўриларда ястаниб ўтирурлар. Уларнинг атрофида хизматга ҳозир гуломлар ва ҳеч

ТАЖВИД

қачон қаримайдиган болалар бўлур. Жаннат оху кўзли, хуш-хулқ ва гўзал аёллар билан зийнатланган... Бу хурлар жаннат аҳлининг дунё ҳаётида қилиб ўтган солиҳ амалларининг мукофотидир". Ана шундай неъматлар ва омонлик, фароғат ва мангу саодат гўшасини, энг асосийси Аллоҳ таолонинг жамолини кўришни хоҳлаган инсон охират диёрини дунё ҳаётдан устун кўйиб, Аллоҳ таолонинг амр-фармонларини бажариши, Унинг мукофотига — жаннатдаги абадий ҳаётга мушарраф бўлиб олиши зарур.

Оли Имрон сурасининг 133-ояти давомида: **"У (жаннат) тақводор зотлар учун тайёрлаб қўйилгандир"**, дея марҳамат этилади. Қилган амаллари эвазига жаннат тайёрлаб қўйилган тақводор зотлар кимлар? Бунинг жавобини Мўминун сурасининг дастлабки оятларидан топамиз: **"Дарҳақиқат, мўминлар нажот топдилар. Улар намозларида (қўрқув ва умид билан) бўйин эгувчи кишилардир. Улар беҳуда, фойдасиз (сўз ва амаллардан) юз ўгирувчи кишилардир... Улар ўзларига (ишонилган) омонатларга ва берган аҳду паймонларига риоя этувчи кишилардир. Улар (барча) намозларни (вақтида адо этиб, қазо бўлишдан) сақлагувчи кишилардир. Ана ўшалар Фирдавс жаннатига меросхўр бўлгувчи ворислардир. Улар ўша жойда мангу қолурлар"**.

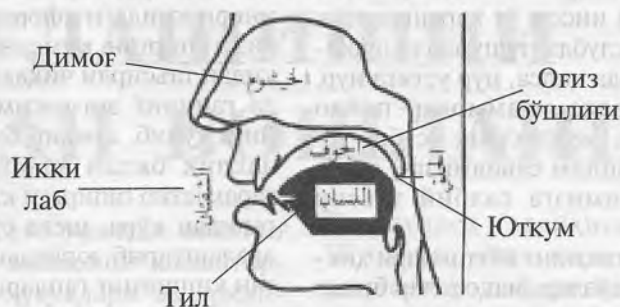
Хуллас, динимиз дунё ишларида шошмасликка, виқорли ва хотиржам бўлишга буюради. Аммо гуноҳ ва хатоларга қанча тез тавба-тазарру қилсак, шунча яхши. Вақт ганимат, имкон борида ҳар биримиз мағфират ва жаннат сари ошиқайлик.

Абдурахмон ҒАФУРОВ,
Имом Бухорий номидаги Тошкент
Ислом институти проректори

Ибн Хузайма Расулуллоҳдан (солаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят қилади: "Аллоҳ таоло Қуръони каримнинг (Ўзи) нозил қилганидай ўқилишини яхши кўради". Қуръони каримни нозил қилингандай ўқиш ҳар бир мусулмонга фарзи айндир. Қори Қуръони каримни нозил қилингандай ўқишга уни тажвид кўрсатмаларига риоя этиб ўқиганидагина муваффақ бўлади.

Ҳарфларнинг товушларини махражидан чиқариш тажвиднинг асосий талабларидан биридир. Ҳарф товуши пайдо бўлаган ўрин "махраж" дейилади. Ушбу сондан бошлаб ҳарфларнинг, алифбо тартибига, махражларини бериб борамиз.

Қуръон ҳарфлари товушларининг чиқиш ўринлари (махражлар)

1. "Алиф"/мад (чўзилувчи)/оғиз бўшлиғидан чиқади.

"Алиф"ни талаффуз қилишда тилнинг вазияти.

2. "Ҳамза" ҳалқумнинг (ютқумнинг) тўридан чиқади.

"Ҳамза"ни талаффуз қилишда тил ва тилчанинг вазияти.

3. "Бе" лабларнинг бир-бирига кучли жипслашиши билан чиқади.

"Бе"ни талаффуз қилишда лабларнинг кўриниши.

4. "Те" тил учининг тепасини милк билан икки юқори олд тишлар туташган ўринга теккизиб чиқарилади.

"Те"ни талаффуз қилишда тилнинг вазияти.

НЕГА «АНДОҒДУРКИМ...» ДЕЙМИЗ?

Тил кўнгил таржимони. Тафаккур оламида юзага келган, хаёлда кезинган фикр-мулоҳазалар тил воситасида ифода қилинади. Тил Аллоҳ таоло инсон зотига ато этган энг улуг неъматлардан бири. Инсонлар тил воситасида муомалага киришадилар.

Ҳар инсон ўз қарашларини осон услубда, тушунарли шаклда ифода қилса, нур устига нур. Акс ҳолда муаммолар пайдо бўлади, мужмаллик асабга тегади, билим савиямизга, дунёқарашимишга салбий таъсир этади.

Нотиқнинг айтганлари ҳикматли сўзлар, мақолалар билан безалса фикри тушунарли, таъсирчан оят ва ҳадисларга таянса асосли бўлади.

Алломалар тилида, сўзи ёки ёзувида сунъийлик, ғайритабиийлик сезилмайди. Улар тилдан ҳикмат ёғилади. Эшитган киши кўп саволларига жавоб топади.

Аниқ айтадиган гапи бўлмаган одам чайналади, бир гапириб икки тўхтайдди. Нафақат ўзини, балки тингловчини ҳам

қийнаб юборади. Бундай "Нотиқ"нинг жим тургани маъқул эмасми? Аслида, баъзан инсон сукут сақлаб ҳам яхшигина "гапириши" мумкин. Кимдир қош чимириб, кимдир мийғида кулиб, умуман юзидаги имошора билан ҳам сўзлайди одам. Гоҳида бу ҳолат, яъни, инсон юзидаги ифорда тинимсиз гапирган кимсанинг нутқидан таъсирли чиқади. Баъзида гапнинг эга-кесимини жойига қўйиб, сунъий бир куюнчаклик билан адабий тилда тарақлатиб гапирган кишининг гапидан кўра, шева сўзларини аралаштириб, юракдан сўзлашган кишининг гаплари кўпларга маъқул келади.

Машғулот жараёнида фикри чалғиган муаллим ўқувчини авраб бир амаллаб вақтни ўтказиши мумкин. Иложини топмаса, таълим жараёнини танбеҳга, миш-мишларга буриб қўя қолади...

Нутқ гўзал, тушунарли ва маъноли бўлиши керак. Айниқса, киши халқ оммаси олдида туриб гапирса, одамлар кўнглига яқин тилда сўзлаши-

ши лозим. Шунда айтилган гап таъсирли чиқади, унга эшитувчи амал қилади.

Баъзи бирлар негадир идғом билан гуннага куч бериб, ҳар икки гапнинг бирида 20-30-йиллар тили ёки араб тилига хос бир оҳангда сўзлаб қолади. Ўринлими-ўринсизми "андоғдурким" дейди.

"Андоғдурким" билимсизлик юзига тортилган пардамикин? Ё бошқалардан фарқланиб туриш белгисими? Нима у? Нега шундай гапираимиз?

"Андоғдурким" — ўтмишдаги тилимиз услубига хос хусусият, тил тарихида босиб ўтилган бир манзил.

"Андоғдурким" нотиққа, воизга маҳобат ва салобат бахш этмайди. Тингловчига тилдаги бу сўзлардан кўра, фикр теранлиги ва ойдинлиги муҳимдир.

Биздаги диний адабиётлар ёки ўқув юртларимизнинг муомала тили ҳар куни ишлатиладиган оддий ўзбек тили билан бир хилда бўлиши лозим.

Омма олдида турли ажнабий сўзларни кўшиб гапириш, сунъий равишда адабийликка урғу бериш маданий савиядан далолат эмас.

Ўзбек тилимизда содда, чиройли, гўзал иборалар билан фикр ифодалаш мумкин бўлган бир шароитда, хўш, нега "андоғдурким..." деймиз?

Баҳодир НУРМУҲАММАД

Нукталар

Тарбия

* Оилавий тарбия ота-оналар учун, аввало, ўзини-ўзи тарбиялаш демакдир.

* Агар одамлар болаларингиз ҳақида ёмон гапиришса, бу уларнинг сизни ёмонлашаётганидир.

* Таълим-тарбия сўзи ёнма-ён ёзилса-да, ҳар иккаласининг алоҳида-алоҳида маъноси бор.

* Болалари бўлатуриб зерикан аёл нафратга лойиқдир.

* Мактаблар кўп, бироқ яхши отасиз яхши тарбия бўлмайди.

* Фарзандингиз нима деса, ҳаммасига хўп деяверсангиз, уни бахтсиз қилиб қўясиз.

* Ўрнак кўрсатиш дўқ-пўписадан кучлироқ таъсир этади.

* Болангизни у билан гапла-

шаётган, бирор нарса ўрганаётган ёки унга бирор иш буюраётганингиздагина тарбиялашман деб ўйламанг. Сиз уни ҳаётингизнинг ҳар бир сониясида тарбиялаб борасиз. Сўзингиз оҳангидаги зигирдек ўзгаришни ҳам, фикрингиздаги озгина бурилишни ҳам кўринмас йўллар билан бола сезиб туради, буни ўзингиз пайқамай қоласиз.

аҳли аёлига меҳр-шафқатли бўлганларингиз энг яхшиларингиздир"; "Эридан бева қолиб, болаларни тарбия қилишда сабр этган ва турли машаққатларга учраганидан ранги сарғайиб кетган хотин билан жаннатда ёнма-ён бўламиз" (*Бухорий*); "Совға улашишни қизларингиздан бошланг".

Қуръони карим сураларидан бири "Нисо" (Аёллар) деб аталади. Исломият жоҳилият даврида хўрланган, камситилган, ҳақоратланган, иззат-

лари тарбиясига ўзини бағишласа, нафсидан кечиб, болаларини солиҳ инсонлар қилиб улғайтирса, улкан савоб ва ажрлар олиши таъкидланган.

Исломиий оилада қиз фарзанд туғилса, ўғил туғилганидан ҳам кўпроқ хурсандчилик қилиш буюрилган. Катталар кўчадан совға-салом олиб келишса, болалар югуриб чиққанида ҳадя улашишни қизлардан бошлаш тавсия этилади. Қиз болаларни тўғри тарбия қилиш мукофоти жаннатдир.

СОВҒА УЛАШИШНИ ҚИЗЛАРДАН БОШЛАНГ

Аёл зоти гоҳида ханжар ўтмас тилсим, гоҳида капалак қанотидек нозиккина бир вужуд. Гоҳо сув бетида чарсиллаб ёнаётган оловдек... Ҳаво бирда очилиб, бирда булутланиб турганидек, аёл табиати ҳам дилгир, гоҳ музтар бўлиб турланади.

Табиатан нозик аёл зоти, ўйлаб қарасангиз, турмушда ҳар хил машаққатни кўтаради: бировининг эри эрта қазо қилган, жўжабирдай сағирлари билан тул қолган, бировининг оилада бахти очилмаган, бошқа турмуш ҳақида дадил бир қарорга келиш учун кўйлагининг этаги оғирлик қилади, сағирлар чаппа ёпишган.

Шунинг учун динимиз аёллар шаънини улуғлаган, мақомини юқори кўтарган, мартабасини оширган.

Пайғамбаримиздан (алайҳиссалом) ворид бўлган машҳур ҳадисларни эсланг: "Мен дунёларингиздаги уч нарсани — солиҳа аёл, хушбўй ҳидлар ва намозни яхши кўраман"; "Жаннат оналар оёғи остидадир"; "Ўз

нафси ерга урилган аёлнинг мартаба-мавқеини юксалтирди, ҳақ-ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлади.

Исломиий адолатни қаранг: эри ўлиб, сағир болалари билан тул қолган аёл хоҳласа, эр қилиши мумкин. Бунинг учун ажр-мукофот олади. Агар турмушга чиқадиган бўлса, болаларни деб янги эрнинг ҳақ-ҳуқуқини адо этолмасликдан қўрқса, оила қурмай ҳам юрaverиши мумкин. Ҳеч ким уни бунга мажбурламайди, айбламайди. Аксинча, қайси бир аёл эридан кейин қолиб, ёш бола-

Расулulloҳ (алайҳиссалом): "Кимнинг учта қизи бўлиб, уларга меҳр-шафқат назари билан қараса, жаннатга кириши муқаррардир", дедилар. Шунда бир киши: "Эй Аллоҳнинг Расули, қизи иккита бўлса-чи", деб сўраганида, Расули акрам: "Иккита бўлса ҳам", деб жавоб қилдилар (*Бухорий*).

Хуллас, динимиз аёлни эъзозлаш, иффати ва шаънини ҳимоя қилишни, унинг ҳуқуқ ва манфаатларини кафолатлади. Турмуш машаққатларини, рўзгор кам-кўстини бутлашни эркаклар зиммасига юклади. Аёллардан эса Аллоҳ таолонинг амр-фармонларини бажариш, эрларига итоат этишгина талаб қилинди. Бунинг эвазига олий мукофот — жаннат ваъда этилди. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) айтганлар: "Бир аёл эрига итоат этса, Аллоҳнинг олдидаги бурчини адо қилса ва вазифаларини бажарса, унга шаҳиднинг савоби қадар савоб ёзилади".

Тўхтаҳон ДАВРОНОВА,
Булоқбоши тумани

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Фаластин филми "Оскар"га тавсия этилди

Жаҳон кинематографиясининг бош соврини — "Оскар" мукофотини олишга тавсия этилган филмлар рўйхати эълон қилинди. "Энг яхши хорижий филм" йўналиши бўйича олтин мукофотга даъвогарлар орасида фаластинлик режиссёр Хони Абу Ассаднинг "Ҳозирги жаннат" филми ҳам бор. Филм истило шароитларида яшаётган фаластинликлар тақдири ҳақида ҳикоя қилади.

"Религия и СМИ"

"Россия радиоси"да янги исломий эшиттириш

Шу йилдан бошлаб "Россия радиоси" тўлқинларида "Хўжа Насриддин" деб номланган ҳафталик янги дастур янграй бошлади. Мазкур исломий дастур 1991 йилдан буён эшиттириб келинган ва ўтган йил май ойида ёпилган "Исломовози" дастурининг ўрнига берилляпти.

"Жаҳон ва мамлакат оммавий ахборот воситаларида Исломни ёмонотлиқ қилишга қарши туриш масаласи йил сайин долзарб бўлиб боряпти, — дейди дастур бошловчиси Жаннат Сергей Маркус. — Хўжа Насриддин тимсоли аксар русияликларга ёқиб қолди, унинг доно ҳикматларига қулоқ солишга ва ажабтовур қилиқларини тушунишга интилиш кучаймоқда.

Кейинги пайтларда Россия сиёсатида ижобий ўзгаришлар кузатиляпти. Масалан, Президентимиз (В. Путин) Исломни билан қўрқитувчиларни "ё аҳмоқлар, ё фитначилар" деб атади. Иккинчи томондан, мамлакатимиз эскидан ҳам насроний, ҳам мусулмон давлати бўлиб келган. Бу янги ижобий сиёсатни давлат оммавий ахборот воситалари ахборий мазмун билан бойитишга кўмаклашишлари лозим. Бу ишда жаҳолатга қарши дори сифатида маданият биринчи ўринга чиқади".

Биринчи эшиттиришда Малайзиянинг "Райҳон" гуруҳи ҳақида ҳикоя, "Мусулмон Москва" монографияси муаллифи, Россия Муфтийлар кенгашининг фан бўлими раҳбари Фарид Асадуллин билан суҳбат берилди.

"Хўжа Насриддин"ни ҳар пайшанба куни Москва вақти билан 19¹⁰ да "Россия радиоси" тўлқинларида тинглаш мумкин.

www.islam.ru

Закотга кўп маблағ ажратишяпти

Малайзияликлар орасида закотга ажратилган маблағлар ҳажми ортиб боряпти. Бу ҳол мамлакат аҳолисининг турмуш даражаси ошганидан дарак беради.

Малайзия штатларидан бири Селангорнинг исломий диний кенгаши яқин келажакда умумий миқдорди 145 милён малай ринггити ҳажмида закот йиғишни режаламоқда. Бу аввалги йилларда йиғилганидан тўққиз фоиз кўп демакдир. Бу ҳақда Кенгаш президенти Датук Озиб Муҳиддин Исо баёнот берди.

Кенгаш таркибида ташкил этилган Закот бўлимининг асосий вазифаси закот йиғишни кўпайтириш, йиғилган маблағларни яхшироқ тасарруф қилишни таъминлаш, қашшоқликни тугатиш, сифати хизмат таклиф этиш, шунингдек, маърифий ишлар олиб боришдан иборат. Буларнинг ҳаммаси мусулмон жамоасини ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришга ёрдам бериши керак.

IINA

АҚШ мусулмонларининг чақирғи

АҚШнинг мусулмонлар ҳуқуқини ҳимоя қилувчи йирик ташкилотларидан Америка Ислом муносабатлари бўйича кенгаш бошқаруви раиси Парвез Аҳмад президент Жорж Бушни мусулмонларга нисбатан турли ёрликлар ишлатишдан сақланишга чақирди.

У президентга эслатдики, террорчиликка қарши уруш Исломга қарши уруш ҳисобланмайди. Шунинг учун "Ислом фашизми", "Радикал жиҳод", "Ислом экстремизми", "Ислом тоталитаризми" деган атамаларни ишлатиш фақат зарар келтиради. Бундай таърифлар оддий

америкаликнинг онгида гўё Ислom террорчилик ва экстремизм дини экан, деган нотўғри тасавурлар пайдо қилади.

Америка-Ислom муносабатлари бўйича кенгаш раҳбарининг Америка президентига йўллаган мурожаатномасида бундай дейилади: "Зўравонлик ва экстремизм муносабати билан Ислomни мунтазам тилга олиш зарарли натижа беради. АҚШ мусулмонлари аввалгидай Ислom дунёси билан ўзаро ишончли ўрнатишда кўприк бўлиб хизмат қилаверади. Агар Сиз маслаҳатларимизга қулоқ солиб, айрим мамлакат ва маданиятларга нисбатан нотўғри қарашларга барҳам беришда ёрдамлашсангиз, биз ўз вазифамизни янада яхшироқ бажарган бўлур эдик".

Парвез Аҳмаднинг айтишича, айнан Америка мусулмонлари Ислom дунёси ва Фарб ўртасида энг яхши муносабатларни ўрнатишда кўприк бўла олишади.

IslamOnline.Com

Икки йирик сармоя жамғармаси ташкил этилди

Куала Лумпурда Малайзия ва Саудия Арабистони ҳамкорлигида иккита йирик Ислom сармоя жамғармаси ташкил этиш ҳақидаги битим имзоланди. Уларнинг умумий Низом жамғармаси 500 милён АҚШ долларини ташкил этади.

Саудия вафди (делегатсияси) вакили доктор Ҳасан Аҳмад ал-Сулаймоннинг айтишича, "Бу йирик миқёсдаги узоқ муддатли лойиҳа доирасида иқтисоднинг энг муҳим тармоқлари бўлмиш нефт ва газ саноатига, шунингдек, пальма мойи асосида биологик ёнилғи ишлаб чиқаришга сармоя ётқизиш кўзда тутилмоқда. Пул маблағлари икки муассис давлатдан ташқари Жанубий-Шарқий ва Фарбий Осиёдаги бошқа мамлакатларга киритилади".

Унинг гапига кўра, сармоя жамғармалари шариат тамойилларига мувофиқ фаолияти олиб боради.

РИА Новости

Шаҳзода Чарлзнинг ташвишлари

Британия тахтининг вориси шаҳзода Чарлз яқинда "Эътироф меморандуми" деб номланган ҳужжатни имзолади. Бу ҳужжат Ислom Тараққиёт банки билан Шаҳзода бошқараётган "Халқаро ёшлар бизнеси" хайрия жамиятининг мусулмон ёшлар учун янги иш ўринлари ташкил этиш соҳасидаги ҳамкорлигини кафолатлайди.

Бу икки ташкилот Британия, Миср, Ўрдун ва Мароқаш мусулмонларига ёрдам беради. Шаҳзода Чарлзнинг ўзи бу ҳақда бундай дейди: "Бизнинг ҳамкорлигимиз ёш мусулмонларга

режали натижаларга эришиш ва ўз мамлакатларининг ижтимоий ҳаётидаги ўринларини англаб етишда ёрдам беришига ишонаман".

Бу Британияда мусулмонларга ижобий муносабатда бўлишнинг ягона намунаси эмас. Шаҳзода Чарлз Фарб ва Ислom дунёси ўртасида яхши муносабатлар ўрнатишга ёрдам бераётган, шунингдек, Буюк Британияда ислomий лойиҳаларни қўллаб-қувватлаётган инсон сифатида танилган.

IslamNews

Олимлар хулосаси

НТВ хабар беришича, сайёрамиз дунёда ҳозир яшаб турган одамлардан икки юз минг баробар кўп аҳолига ҳам дош берар экан. АҚШ ва Руминия олимлари шундай фикрга келишди.

Ўш, бу ҳисоб нимага асосланиб чиқарилди, деган савол туғилади. Ер то қуёшдан ва одамларнинг фаолиятидан қанча иссиқлик олса, шунча иссиқликни бергунича ҳаётга яроқли ҳисобланади — шундан келиб чиқилди. Натижада бир квадратмилён (бу минг трилён дегани) аҳоли билан ҳам Ернинг исиб кетиш хавфи йўқлиги аниқланди Аммо табиий заҳиралар анча олдин тугаши эҳтимолини ҳеч ким инкор этолмайди.

НТВ

Оврупода энг катта ислomий кўрғазма

Шу йил июл ойида Лондонда Оврупада энг катта ислomий кўрғазма очилади. Британия пойтахти ҳокимияти унинг ташкилотчисидир. Талбирни кўплаб мусулмон ташкилотлари қўллаб-қувватлашяпти. "Ал-Жазира" телеканали эса унинг ахборий ҳомийидир.

Лондон ҳокими, кўрғазма мубошири Кен Ливингстон бу ҳодисани шундай шарҳлайди: "Ислom ҳақидаги нотўғри, ёлғон сафсаталарга барҳам бериш ва ташриф буюрганларни мусулмон маданияти билан таништириш керак". Кўрғазма директори Анас Олтикрити: "Ислom Экспо" кўрғазмаси мусулмон ва номусулмон оммага қизиқарли бўлади", дея кўшимча қилди.

Кўрғазмада маърузалар, мунозаралар, филмлар намойиши ва бошқа маданий тadbирлар ҳам бўлади. Кўрғазма ўтадиган "Александр Палас" мажмуи "Мусулмон ҳазораси тарихи", "Ислom дунёси", "Ислomий санъат" ва бошқа мавзулар бўйича алоҳида-алоҳида ҳудудларга тақсимланади.

IslamNews

«(Одамларни) Аллоҳ (нинг дини)га даъват қилган ва ўзи ҳам яхши амал қилиб, "Шак-шубҳасиз, мен мусулмондирман", деган кишидан ҳам чиройлироқ сўзлагувчи ким бор?» (Фуссилат, 33).

Марҳум устоз Яҳё қори Исмоил ўғли салкам ярим аср Аллоҳ розилиги йўлида хизмат қилди — одамларни яхшиликка даъват этди, ёмонликдан қайтарди. У 1939 йили имон чироғи ёниқ, маърифатли хонадонда туғилди. Ақлу шуури Куръон нури билан қувватланиб, Ҳаққа муҳаббат билан улғайди. Даставвал отасидан диний таълим олди. Сўнгра 1968 йили Мир Араб мадрасасини муваффақиятли битирди. 1968—71 йиллари Жалолобод вилоятида имом-хатиблик қилди. 1970—1974 йиллари Имом Бухорий номидаги Тошкент Ислам олий маъҳадида ўқиди. 1974 йили Тошкентнинг Тахтапул мавзёидаги Имом Термизий жомеъ масжидига имом-хатиб этиб тайинланди ва чорак аср шу масжидда ишлади. 2002 йилдан умрининг охиригача эса "Искандархўжа" жомеъ масжидида имом-хатиблик қилди.

ЖОНКУЯР УСТОЗ ЁДИ

Омонуллоҳ ҳожи ИСМОИЛОВ, "Новза" масжиди имом-хатиби:

— Мева дарахтдан узоққа тушмайди, дейишади. Раҳматли Яҳё қорининг ота-боболари илмли, олим кишилар ўтишган. Отаси Исмоил қори ҳофизул Куръон эдилар. Яҳё қори Бухоро ва Тошкентда гўзал ҳилми, чуқур илми билан устозлар назарига тушди. Уни Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий Зиёвуддинхон қори ибн Эшон Бобохоннинг ўзлари Тахтапулдаги жомеъ масжидга имом-хатибликка тавсия этганларини яхши эслайман. Айни қизил империянинг худосизлик сиёсати кучайган, диндорлар камситилган бир замонда у матонат ва ихлос билан бу масжидда ишлади, катта-кичикнинг ҳурматиغا сазовор бўлди. Айниқса, у сабрда тенгсиз йигит эканини кўрсатди. Унда ҳазрати Аййубнинг (алайҳиссалом) сабридан бор эди. Аллоҳ сабр қилгувчиларни севади...

Анвар ТУРСУН, Тошкент шаҳар бош имом-хатиби:

— Уламоларимиз имомда уч сифат — зебои жома, нутқи томма, мақбули омма бўлиши ке-

рак деб ҳисоблашади. Шубҳасиз, устоз Яҳё қори акада бу сифатлар имомларимизга ибрат бўладиган даражада уйғунлашган эди.

Имомнинг омма билан ишлаши жуда нозик жараён. Унда ҳар хил ҳоллар юз бериши мумкин. Аммо Яҳё қори ака йигирма беш йилдан ортиқ катта бир масжидда имомлик қилган бўлсалар, ҳеч кимнинг у кишидан хафа бўлиб кетганини билмайман. Келганларни вазминлик билан тинглар, тушуниб олар, яхши муомала қилар, кичик кўнгиллик билан насиҳат этардилар.

Илм аҳлига ҳурматлари жуда баланд эди. Ёш илмилар олдида ҳам ўзларини хокисор тутардилар. Кўриб ҳавасингиз келарди.

У зотнинг ҳақиқий муҳлис мусулмон эканларига яна бир ҳужжат: ҳаётларининг охириги соатларида ҳам Куръони карим тиловати билан омонатларини топширибдилар. Аллоҳ таоло Яҳё қори акамни Фирдавс жаннатлари билан мукофотласин.

Иброҳимжон УЗОҚОВ, Тошкент шаҳридаги Имом Термизий жомеъ масжиди имом-хатиби:

— Устозим Яҳё қорининг жуда кўп синов ва мусибатларни бошдан кечирганларига гувоҳман. Уларга катта матонат билан сабр қилдилар. 1990 йил ҳаж сафарига ҳақиқий итоаткор солиҳа аёллари, 2003 йил қизлари, 2004 йили ўғиллари оламдан ўтишди. Бир йил кечиб-кечмай, ўн тўққиз ёшли набира қизларидан жудо бўлдилар. Лекин бу йўқотишларни чиройли сабр билан енгиб ўтдилар.

Ул зотнинг Қуръонга муҳаббатлари ўзгача эди. Ҳамиша фарзандлари ва шогирдларини Қуръони каримни астойдил ўрганишга даъват қилар, катта орзулари улар орасидан ҳофизи Қуръон, мураттаб қорилар чиқариш эди. Кўнгилларидагидек кўплаб шогирдлар етишиб чиқди ҳам.

Умрларининг охириги куни кечкурун фарзандларининг сабоғини текшириб, янги сабоқ бериб, кейин хуфтон намозини адо этибдилар. Яна тунги соат иккиларгача Қуръон ўқиб, сўнг ётибдилар, бир оз ўтиб эса... жон таслим қилибдилар. Ибодат қарзини адо этиб, Қуръон тиловати билан жон бериш қандай саодатли. Аллоҳ бундай даражани ўзини севган, ўзи севган бандаларигагина насиб этар экан.

* * *

2005 йил қиш охирилари эди. Долзарб бир мавзуда журнал учун суҳбат қилиш учун устоз Яҳё қори аканинг масжидларига ўтдим. «Бандалик ҳақларини адо этиш ҳақида гапирсак яхши бўларди», дедилар. Мен у кишини уринтирмаслик маъносида "Қачон ёзиб олишга келай", деб сўрадим. Саволларни етказсангиз бўлди, жавобларни ўзим ёзиб бераман", дедилар камтаринлик билан. Кўп ўтмай кутганимдан муфассалроқ жавоблар олинди. Юрак кўри билан таъсирли ёзилган жавобларда турмушимизда илдиз отган баъзи кўзга кўринмас иллатлар дақиқлик билан очилган, улардан халос бўлиш йўли донишмандлик билан кўрсатилган эди. У киши билан бир учрашгандаёқ кўнгилимда ёруғ из солган фитрий виқор, камтарин ва самимий лутф, нуроний чеҳра, муруватли қалб хотирамда бир умрга нақшланиб қолди.

Аллоҳ таоло устоз Яҳё қорининг барча солиҳ амалларини қабрда, қиёматда, охирагда йўлдоши қилсин.

Вафо ФАЙЗУЛЛОҲ
тайёрлади

ҚАЛБИМДАГИ НУР

Умр йўлдошим оғир, давосиз хасталикка чалинди. Дард борган сари у кишини домига тортарди. Мен эсам чорасизликдан ич-этимни еяр эдим. Шифокорларнинг: «Соғайишига умид йўқ», деганларига ишонгим келмасди. Қайда донғи чиққан табиб бор деб эшитсам, ўша ёққа чопардим. Ниҳоят, улардан бирининг гапи мени руҳлантирди. Чунки у юздан уч фоиз умид бор, деган эди.

Айтганларини бажардим, лекин эримнинг аҳволи баттар ёмонлашди. Уч кун ўтиб узилди. Мен эсам, бутун умидимдан айрилгандай бўлиб тушкунликка тушдим. Ҳеч нарсага ишонмай қўйдим.

Ҳаёт бир кишининг ўлими билан тўхтаб қолармиди. Аммо мен бу ҳақиқатни ҳам тан олгим келмасди. Сал нарсага асабийлашаверар, махрамимни кўриш имкони йўқлигидан қаттиқ азоб чекар эдим. Тунлари уйқум қочди. Нега яхши одамларнинг кўпи бу дунёдан эрта кетади, деб ўйлайман. Юрагим сиқиладиган, ҳеч нарса ёқмайдиган бўлиб қолдим.

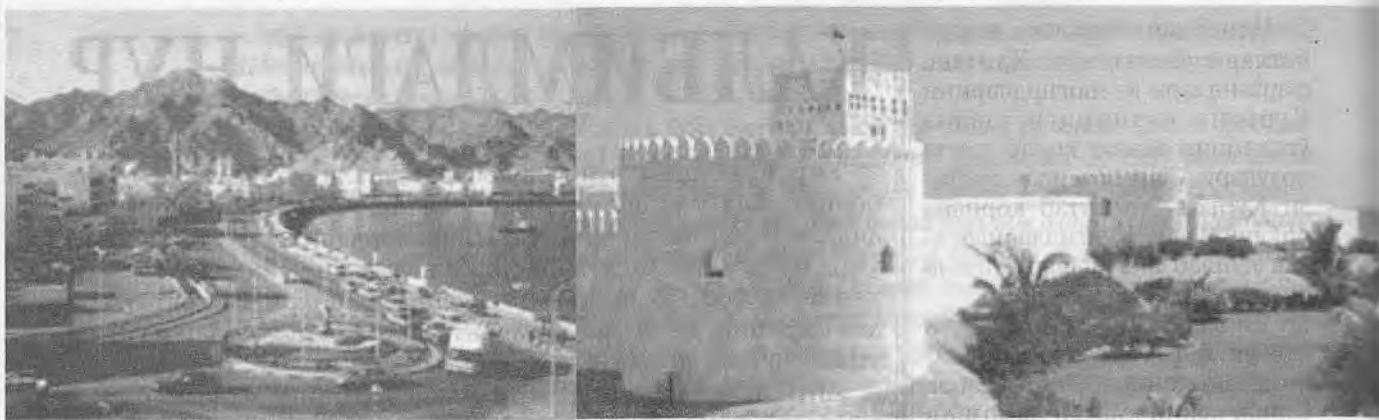
Шундай кунларнинг бирида Қуръони каримнинг ўзбекча таржимаси қўлимга тушди-ю, ўқиб, аҳволим ўзгарди. Қалбимга нур киргандай бўлди. Аввалги нохуш, ишончсиз туйғулар ўрнини ихлос, муҳаббат эгаллади. Намоз ўқишни ўргандим, рўза тутдим. Хуллас, кун ўтган сари ич-ичимдан имоним кучга кираётганини ҳис қилардим. Бу ҳолат ўттиз ёшимда содир бўлди.

Бировларга асло озор бермаслик, нафсни жиловлаш, сабрқаноатли бўлиш, беҳуда гаплару оҳ-нолалардан тийилишим шарт, дея ўзим сўз бердим. Ҳар қандай ирим-сиримларнинг таги пуч эканини англадим. Мен ёлғиз эмас, қўллаб турувчи қудратли Зот борлигига имоним комил бўлди.

Гоҳида ўйлаб қоламан: "Аллоҳни танимай дунёдан ўтиб кетганимда нима бўларди? Бундай ўйдан даҳшатга тушиб кетаман. Қизиқ, бошимга мусибат тушганидан кейингина Аллоҳни танидим, бу дунёга нима учун келганимни тушунгандай бўлдим. Бунинг ҳикматини ўйлаб, Аллоҳга шукр этаман.

Эътибор НОРБЎТАЕВА,
Қамаши тумани

УММОН СУЛТОНЛИГИ

Уммон энг қадимий ўлкалардан ҳисобланади. Тадқиқотчилар саёҳатчи Марко Полони жалб этган афсонавий Мағон замини айнан Уммон ҳудудида бўлган, дейишади. Яна тарихчилар бу ўлкани сайёҳ Синдбоднинг ватани деб ҳисоблашади. Сулаймон (алайҳиссалом) туйфайли Аллоҳга имон келтирган Сабаъ маликаси Билқис ҳам айнан шу ерларда ҳукмронлик қилган, дейдиганлар ҳам бор.

Милоддан аввалги тўртинчи-учинчи асрларда Месопотамия ва Ҳиндистонни Миср ва Ҳабашистон билан боғлайдиган савдо йўллари Уммон бандаргоҳларидан ўтган. Милоднинг еттинчи асрида аҳолиси асосан араблар бўлган бу юрт исломият билан шарафланди. 634 йили Араб халифалиги таркибига кирди. 751 йили аҳолисининг асосий қисми хорижийлар бўлган Уммонда имом давлат раҳбари этиб тайинланди ва у мустақил имоматга айланди. Тўққизинчи асрдан бошлаб у яна аббосий халифалар

Майдони: 309.500 кв.м.
Аҳолиси: 2 милён 542 минг киши

Пойтахти: Маскат
Маъмурий тuzилиши: 59 та вилоят

Тузуми: шоҳлик монархия
Давлат бошлиғи: султон
Пул бирлиги: Уммон риёли
Йирик шаҳарлари: Ибри, Салала, Ал-Бурайма, Матрах.

сулоласи қўл остида бўлди. 1154 йили маҳаллий қабила вакиллари ҳокимият тепасига келди.

1426 йили яна имомлар салтанатни эгаллашди. 1508 йили Маскат ва соҳилбўйи туманларни португал босқинчилари эгаллаб олишди ва бутун Шарқий Африка қирғоқларида ҳокимиятларини мустақамлашди. Орадан юз йил ўтиб, улар яна ҳокимиятн бой беришди. Кейинчалик форс қўшинлари ва инглиз-голланд флотининг тазйиқи билан португаллар бу ўлкани тарк этишга мажбур бўлишди.

Ўн саккизинчи асрда мамлакатда турли қабилалар

ўртасида чиққан фуқаролар урушидан фойдаланган форслар унинг энг муҳим жойларини босиб олишди. Кейин Буюк Британия, Франция ҳамда Марказий Арабистон бу ерда ҳукмронлик ўрнатиш учун курашишди. Аммо Англия зўрроқ чиқиб қолди ва «Ост Индия» компанияси бутун савдо ҳуқуқини қўлга киритди. 1798 йилда Уммон Буюк Британиянинг вассалига айланди.

Саид бин Султон ҳукмронлиги даврида бу ёғи Занжибаргача, у ёғи Белужистон ва Форсгача бўлган бутун Шарқий Африка соҳиллари Уммон қўл остида бўлган. 1853

йилга келиб у шартномавий Уммон мақомини олди. Аммо ташқи босқинлар ва ички урушлар тўхтамади. Англия билан етти йиллик урушдан сўнг 1920 йили Уммон имомати мустақил давлат сифатида тан олинди. 1970 йили отаси Саид ибн Таймурдан ҳокимиятни олган султон Қобус ибн Саид Уммонни энг ривожланган, осойишта мамлакатлардан бирига айлантириш йўлидан бормоқда. Мамлакатда Шўро кенгаши (парламент) тузилган. 1996 йили Асосий Қонун қабул қилинди. Яман, Саудия Арабистони, Бирлашган Араб Амирликлари билан чегара масалалари ижобий ҳал этилди.

1964 йили Уммон ҳудудида нефт кони топилиши мамлакат қиёфасини тубдан ўзгартириб юборди. Ўттиз-қирқ йил муқаддам қолоқ, қашшоқ, таълим, тиббиёт каби масалаларда оқсаб ётган ўлка бугун бой, тўкин, тинч ва фароғатли юртрлардан бирига айланди. Нефт ва сайёҳликдан тушадиган маблағлар аҳоли турмушининг йўлида харжланмоқда.

Мамлакатда ўғрилиқ, бировнинг молини ўзлаштириб олиш йўқ. Муҳташам меҳмонхоналарга қўйиладиган темир

жавон (сейф)-ларни бу ерда кўрмайсиз. "Бирор нарсам йўқолмайди-ми?" деган саволингиз меҳмонхона хизматчиларини фақат таажжубга солади.

Уммонда қизиқ бир воқеани ҳикоя қилиб беришади. 1970 йилгача нефтдан келган ҳамма пул давлат хазинасига эмас, султон саройидаги сандиқларга беркитиб қўйилар экан. Буни қарангки, сандиқлардан бирини каламушлар тешиб, барча пулларни кемириб ташлайди. Негадир улар ҳам доллар пулларни «маъқул кўриб» қолишади. Шундан сўнг мамлакат халқи султоннинг ўғли Қобусни тахтни эгаллашга кўндиради.

Уммонликлар адашишмаган экан. Султон Қобус қисқа вақт ичида мамлакатда қаттиқ тартиб ўрнатди. Таъмагирлик, порахўрлик каби иллатлар таг-томири билан тугатилди. Халқнинг турмуши яхшиланди. Аҳоли жон бошига олинadиган даромадлар кейинги йил ўттиз-қирқ йил мобайнида сезиларли даражада кўпайди. Режа билан қурилган икки-уч қаватли оппоқ уйларда уммонликлар тўкин, тотув, тинч ҳаёт кечиришмоқда. Мамлакат аҳолисининг олтмиш фоизини ўттиз ёшга етмаган йигит-қизлар ташкил этишини ҳисобга олсак, унинг келажаги порлоқ экани кўриниб турибди.

Мамлакат иқтисодиёт раванқи нефт-газ саноати ва қишлоқ ҳўжалигига асосланган. Нефтни қайта ишлаш, семун, кимё, машинасозлик, озиқ-овқат корхоналари ишлаб турибди. Олтин, кумуш, мис қазиб олинади. Ҳунармандчилик, балиқчилик анча ривожланган. Тропик мевалар, полиз маҳсулотлари, хурмо етиштирилади. Четга нефт, металл, газлама, тирик ҳайвон ва чорва маҳсулотлари чиқарилади. Асосан Бирлашган Араб Амирликлари, Япония, Хитой, Жанубий Қурия билан савдо алоқалари ўрнатилган.

Мамлакат аҳолисининг 75 фоизини араблар, 21 фоизини ҳиндлар, форслар, балужлар ташкил этади. Аҳолининг ҳаммаси мусулмон. Уларнинг 20 фоизи сунний, қолгани шиа мазҳаби тарафдорлари. Ўнлаб муҳташам ва гўзал масжидлардан янграган азон садолари уларни ибодатга чорлайди.

Уммонликлар мамлакатга келадиган сон-саноқсиз сайёҳлардан ҳам эътиқодларини ҳурмат қилишини талаб этишади. Масалан, пойтахт кўча-

ларида калта шим ёки чўмилиш кийимларида юриш қатъий тақиқланган. Хорижликлар учун махсус меҳмонхоналардагина сотиладиган маст қилувчи ичимликлар баҳоси шунча қимматки, буни кўрган сайёҳ ичишни ҳам эсдан чиқариб юбориши ҳеч гап эмас.

Уммонликлар жуда саховатли, меҳмондўст, муросагўй халқ. Агар бирортаси билан учрашиб қолсангиз, бадавийча қаҳва билан сийламагунча қўйиб юбормайди. Бундай қаҳва жимжимадор нақшли қаҳва идишларида тайёрланиб, ангишвонадай қадаҳларга қуйилади. Сиз саҳройи бадавий ўнг қўлида узатган ана шу "ангишвона"ни ўнг қўлда олиб, уч ҳўплам қилиб охиригача ичишингиз лозим. Ичиб бўлгунча қадаҳни ерга қўймайсиз. Акс ҳолда бадавийни хафа қилган бўласиз. Уни бўшатганингизни билдириб, тўнкариб кўрсатгач, эгасига қайтарасиз.

Уммонликлар савдодаги ҳиммати билан довруқ ёйишган. Агар бирор молга харидор бўлсангиз, унинг баҳоси, айтайлик, эллик риёл бўлса, савдолашиб, уни қирққа туширасиз. Савдо битгач, сотувчи нархни яна пастлатиб, ўттиз беш риёлга бериб юборади.

Аҳмад МУҲАММАД

Манбалар:

1. "Кинг Фишер катта маълумотномаси", Москва, "Махаон", 2005, 262-бет.
2. "Страны мира", справочник. Москва, 2003, стр. 228-231.
3. "Атлас мира", Москва, 2003, стр. 48.
4. "Ислам", справочник, Ташкент, 1989, стр. 331.
5. "Российская газета", 2005, 176.

Абу Ҳомид ҒАЗЗОЛИЙ

ҚАЛБ МУОЛАЖАСИ

Билингки, қалб мисоли бир қўрғонга ўхшайди. Шайтон эса қўрғонга бостириб кириб, унга эгалик қилишини хоҳлаб турган душман кабидир. Қўрғонни душмандан муҳофаза қилиш учун унинг эшиклари, заиф ва очиқ ерларини кўриқлаш керак бўлади. Қўрғоннинг бу жойларини билмаган инсон уни ҳимоя қила олмайди.

Қалбни шайтон васвасасидан ҳимоя қилиш ҳар бир мукаллаф бандага фарзи айнди. Шайтонни даф қилиш учун унинг қалбга кириш жойларини билиб олиш лозим бўлади.

Шаҳват, ғазаб ва дунёга ҳирс қўйиш шайтоннинг қалбга кириш эшиklarининг катталаридандир. Зикр қилинишича, баъзи авлиёлар иблисга: "Қандай қилиб Одам фарзандидан устун келасан?" дейишганида у: "Ғазаб ва ҳавойи нафсига эргашган пайтида уни қўлга оламан", деб жавоб қилади.

Яна шайтон қалбга кирадиган катта эшиклардан бошқаси ҳасад ва очкўзликдир. Қачон банда бирор нарсага очкўзлик қилса, унинг кўзи кўр, қулоғи кар бўлиб қолади. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом): "Ҳар қандай нарсага муҳаббатинг сени кўр ва кар қилади", деб марҳамат қилганлар. Агар қалб кўзини ҳасад ва ҳирс тўсиб қўядиган бўлса, у ҳеч нарсани

кўролмайд қолади. Ана шу пайт шайтоннинг қалбга киришига қулай фурсатдир.

Тўйиб овқат ейиш ҳам шайтон қалбга кирадиган катта эшиқдир. Тўйиб ейиш шаҳватни кучайтиради. Шаҳват шайтоннинг қуролидир. Кўп ейишда олгита хатар бор: Аллоҳдан кўрқув кетади, раҳм-шафқат йўқолади, ҳаммани (ўзига ўхшаб) тўқ деб ўйлайди, тоатга сушт бўлади, бирор ҳикматли сўзга қалби эримайди, унинг насиҳат ва ваъзалари одамлар қалбига ўрнашмайди, ҳар хил касалликлар пайдо бўлади.

Жиҳозлар, кийим-бошлар ва ҳовли-жойлар билан зийнатланиш ишқи эгаллаган қалбга шайтон тухум қўйиб, бола очади. У инсонни доимо шифт ва деворларни безаклар билан зийнатлашга, биноларни жуда кенг ва баланд қилишга чақириб туради. Яна инсонни кийим ва уловлар билан зийнатланишга ҳам чорлайди. Инсонни шу нарсалар воситасида ўзига бўйсундиришга уринади. Агар шайтон бу тобда бўйсиндира олса, олдида иккинчи марта келишига муҳтож бўлмайди, чунки бу ишлар бири иккинчисига уланиб, бири бошқасини етаклаб келаверади. Ва инсон нафси ҳавосига эргашиб, шайтон йўлида ўлиб кетади. Бунинг оқибатда кофирлик билан туғаш хавфи ҳам бор. Бундан Аллоҳдан паноҳ сўраймиз.

Шайтон қалбга кирадиган эшиклардан яна бири тамагирликдир. Қалбда тама бўлса, шайтон уни ҳар хил риёлар, фириблар билан ўралаштириб қўяди. Тамагир кимдан тама кутса ундаги йўқ сифатларни бор қилиб, зийнат-

лаб кўрсатишга интилади. Уни маъбудига айлантиради. Доимо унга яхши кўриниш ва дўст бўлиш ҳийлалари ҳақида ўйлайди.

Шошқалоқлик ва субутсизлик ҳам шайтон кирадиган эшиклардандир. Пайгамбаримиз (алайҳиссалом): "Шошқалоқлик шайтондандир, хотиржамлик Аллоҳдандир", деганлар.

Бахиллик, камбағалликдан кўрқиш ҳам шайтон қалбга кирадиган эшиклардан. У инсонни инфоқ-эҳсон қилиш ва садақа беришдан қайтаради. Уни тинмай мол-дунё тўплашга ва аламли азобга чақиради, мол жамлашда бир-бири билан беллашувчи кишиларга Қуръони каримда ваъда қилинган азобга етаклайди. Бахилликнинг сифатларидан бири мол жамлаш учун бозорларни кезишга ўчликдир. Бозорлар эса шайтонлар тўпланадиган жойлардир.

Шайтон эшикларидан яна бири мусулмонларга нисбатан ёмон гумон қилишдир. **"Эй мўминлар, кўп гумон(лар)дан четланинглар! Чунки айрим гумон(лар) гуноҳдир"** (*Хужурот, 12*). Ёмон гумон қилишдан ва тухматдан сақланиш вожибдир. Ким одамлар айбини ахтариб, улар ҳақида ёмон гумон қилса, билингики, унинг ботини бузукдир. Мунофиқ айб ахтаради.

Бу саналганлар шайтон қалбга кирадиган эшикларнинг айримларидир, холос. Уларнинг ҳаммасини келтиришнинг имкони йўқ.

*"Қалб ажойиботлари китоби"дан
Маъруфхон МИРМАҲМУД ўғли
таржимаси*

Туркистон қайғусида яшаган мавлоно Абдурауф Фитрат ўтган асрнинг бошларида битган "Оила" рисоласида миллат ўнгланиши учун фарзандлар кўпайишини, уларнинг соғлом бўлишини бирламчи омил деб кўрсатади.

Алломанинг мақсади қуйидаги мулоҳазаларида очиқ кўзга ташланади: "Кўринг, Франция ва Белгия аҳволини, — деб бонг уради Фитрат. — Бу давлатлар қўшни яшаган, табиий шароити ҳам қарийб тенг бўлгани ҳолда, Франция аҳолисининг кўплиги боис Оврупанинг илғор давлати, Белгия эса қолоқ мамлакат бўлиб қолаёттир..." Ҳа, Фитрат катта миллат бўлишимизни астойдил орзу қилган, икки дунё саодати учун ҳам бу нарса жуда муҳимлигини чуқур англаган эди.

Халқимиз болажон, аجدодларимиз азалдан серфарзанд бўлишган. Ҳўш, бугун бу масалага замондошларимиз қандай қарашади? Шу ҳақда айримлардан фикрларини сўрадик.

КЎЗЛАРИМИЗ ҚУВОНЧИ

Мағфират ая, 67 ёш. *Зангиота тумани, Эркин қўрғони:*

— Раҳматли ота-онам менинг ука-сингилларим бўлишини жуда кўп орзу қилдилар, аммо тақдир экан, уч укам гўдаклигида нобуд бўлди. Бировлар битга бола бўлса, ҳамма орзуга етиш мумкин, деб ўйлашади. Маҳалламиздаги ака-ука, опа-сингилларнинг бир-бирига яқинлиги, меҳр-оқибатини кўриб, мен армон билан ўсдим. Аллоҳ насиб қилиб, турмуш курсам, фарзандларим билан уларнинг ўрнини тўлдираман, деб ният қилардим. Ўзига шукр, уч қиз, икки ўғиллик бўлдим. Ҳаммаси уй-жойли,

фарзандли. Уларни оёққа кўйиш учун марҳум чолим билан не бир қийинчиликларни кўрган бўлмайлик, шу беш фарзандни ўстирганимдан мингдан-минг розиман. Фарзанд тарбияси йўлидаги ташвиш кишини қийнамайди, тоблайди. Қаритмайди, улғайтиради. Агар шу болаларим бўлмаганида мен ҳаётда бунчалик интилмаган, кўп яхши кунларга етолмаган бўлармидим... Болалар ишга бўйни ёр бермайдиган кишини ҳам меҳнатсевар, меҳрсизни ҳам меҳрмуҳаббатли қилар экан.

Бахтиёр Назаров, Чилонзор тумани:

— Очиғи, уч фарзанддан кейин туғиладиган боламиз гумонасини сезиб, бир неча кун эр-хотин иккимизни ташвиш босди, шу учовини боқошнинг ўзи бўлмай, қийналиб юрибмиз, буниси туғилса, аҳволимиз баттар оғирлашадими, деб мен хотинимдан, у мендан сўради. Аммо ўзимизни ўйлаб, "янги меҳмон"нинг умрига зомин бўлишдан, Аллоҳ ҳаққи, кўрқдик.

Бу қарорни кўнглимизга солган Аллоҳга шукрлар қиларман. У бизни бир оғир жиноятдан сақлабгина қолмади,

балки яхшилик ҳам инъом этди. Тўртинчи фарзандимиз Муҳаммад Назар туғилиб, рўзгоримга барака кирди. Камбағалликдан қутулдик, анчадан буён шуғулланиб келаётганим савдо ишлари ҳам юришиб кетди.

Кибриё ҳожи она, Тошкент:

— Менинг етти қиз, тўрт ўғлим бор. Қийналмай катта қилдик десам, ёлғон бўлади. Она ҳар бир фарзандини дунёга келтиришда ўлим билан олишади.

Фарзанд ота-она учун Аллоҳнинг буюк неъматидир. Бу неъмат тортган заҳматингиз, берган яхши тарбиянгиз эвазига икки дунёингизни обод қилади, иншааллоҳ. Ҳаётим мисолида серфарзанд оилаларнинг камбағал, бечораҳол бўлиб қолишига мен ҳеч ишоналмайман. Фарзандлар туғилиб, чиройли тарбия олгани сари хонадонда бир нур, зиё кўпаяди.

Исроилжон Турсунов, 77 ёш.

Тошкент, Ибн Сино мазеи:

— Кампирим билан тўрт ўғил, олти қизни оқ ювиб, оқ тараб, вояга етказдик. Ҳаммаси олий мактабларни битирди, чет элда ўқиганлари ҳам бўлди. Лекин Аллоҳнинг иродаси экан, кенжамиз ўттиз ёшида ҳаётдан кўз юмди. Ҳеч кимга фарзанд ўлимни кўрсатмасин. Ўн фарзандни вояга етказгаунича қанча оғирчиликларга чидаган аёлим ана шу қизимиз вафотидан сўнг оғир хасталикка чалинди ва ҳаёт билан видолашди...

Аҳмаджон Умаров, 50 ёш, *ижарачи, Янгийўл шаҳри:*

— Эҳтимол, фарзанднинг

қадрини оила қуриб, бир йил ўтиб-ўтмай бола кўрганлар чуқур ҳис қилишга улгурмаслар ҳам. Бунини "тирноққа" зорлардан сўраш керак.

Мени аммамнинг қизига уйлантиришди. Яхши ниятлар билан бир ёстиққа бош қўйдик. Аммо беш йил ўтиб ҳам фарзанд кўравермадик. Кун ўтгани сари қайғуга ботдик, атрофимизда ҳам ҳар хил гап-сўзлар кўпайди, кимдир мени, кимдир уни маломат қилди. Қайга бормайлик, эл-элат билиб-билмай, фарзандлар нечта бўлди, деб сўраб-суриштирар, дардли-армонли юрагимиз баттар тилинар эди. Хотиним йиғидан аламини оладиган бўлди, мен эса юрагимни кимга очишни билмасдим. Дўхтирга, табибга чопдик, аммо фойда йўқ. Охири, ажрашдик...

Иккинчи марта уйландим. Шукр, Аллоҳнинг менга атаган шодликлари ҳам бор экан. Ҳозир икки қиз, икки ўғлим бор. Улар ташвишида юриб, кейинги йигирма йил қандай ўтиб кетганини билмабман. Катта қизимизни узатдик. Аммамнинг қизи ҳам бу бахтдан насибасиз қолмади. У ҳам қайта турмуш қурди ва бир этак боланинг онаси бўлди.

Замира Азизова, 46 ёш, Тошкент шаҳри:

— Оилада фарзандларнинг кўплиги яхши. Лекин улар соғлом бўлсин экан. Уч фарзандимнинг бири ногирон. Ўн тўртга қирапти. У соғайсин деб эр-хотиннинг тортган заҳматларимиз, чеккан изтиробларимизни айтиб тугатиш қийин. Бу фурсатда бошқа бир оила беш-олти нафар фарзанд кўриб, уларни оёққа қўйган бўларди...

Нажмиддин Норматов, 55 ёш, тижоратчи, Тошкент:

— Тўрт фарзандим бор. Биздан ёши кичикроқларнинг кўпчилиги бир-икки, ошиб борса, уч фарзанд ўстираётганларини кўрасиз. Болани яхши кўрадик, нега энди бола бо-

қишни ёқтирмай қолдик, деб ўйлайман. Шу мавзуда гап кўзгалиб қолса, баъзи ота-оналар: "Биз ҳам бир пайтлар фарзандларимиз кўп бўлишини орзу қилганмиз, аммо кўрпага қараб оёқ узатар экансан, фарзанд ёруғ оламга келганидан кейин уни меъёрида едириб ичириш, кийинтириш керак. Яхшигина таълим-тарбия ҳам бериш лозим. Шу томонларини ўйлаб тўрт эмас, икки бола боқяпмиз", дейишади. Уларни ҳам тушуниш керак.

Сайёра Шаропова, 31 ёш:

— Қишлоқда яшайдиган опамнинг беш боласи бор. Жигарчилик, вақти-вақти билан ҳолидан хабар олиб тураман. Аммо ҳар борганимда юракларим эзилиб қайтади. Тирикчиликларини ўтказишда қийналишади. Ҳатто шу илинжда бисотларида бор беш-олти товукнинг тухумини ҳам ўзлари емай, бозорга олиб чиқишади. Ҳолбуки, опам далага чиқиб ишлайди...

Норгул, 29 ёш, Навбахор тумани:

— Оила қуриб, бир-икки фарзанд кўрса етади-да, нима қилади болаларни кўпайтириб. Мен тўққиз-ўн фарзанд кўриб, бутун умр шулар билан овора бўлишни ҳеч тушунмайман. Бундан ота-она нима манфаат кўради? Қандай фойда топади? Ҳолбуки, бутун соғлигидан ажралиши, ҳеч бир фароғат кўрмасдан ўлиб кетиши мумкин. Бу ўткинчи дунёда ўзимизни ҳам ўйлашимиз керак-ку. Шу боис оврупаликлардан ўрнак олиб, кам фарзанд ўстираётганларнинг йўли тўғри деб ҳисоблайман.

Ҳамза Йўлчиев, 64 ёш, Пискент тумани:

— Олти фарзандим бор. Улар ҳаётимнинг мазмуни. Аммо ҳозир навқирон оилаларнинг аксарияти кам фарзанд кўришга ружу қўя бошлашди. Менимча, бунинг биргина сабаби бор — улар дангаса. Елиб-

югуриб, меҳнат қилиш ўрнига, боқолмаймиз деб баҳона топиб олишган. Ўзимиз ҳам яшайлик деб ўзларининг зурриёти жонига қасд қилишади. Бундан оғир гуноҳ бормикан?

Ваҳобжон, 35 ёш, Тошкент шаҳри Қўйлик даҳаси:

— Оилада олти ака-ука бўлиб катта бўлганмиз. Отам етти ота-бобосини бирма-бир тилга олар эканлар, улар ҳам сержамоат бўлганини алоҳида таъкидлар, баракани кўпчиликда бўлади, дер эдилар. Ҳақиқатдан ҳам ҳеч бир ишимиз ерда

қолмайди. Тўйми, ҳашарми, қанақа гадбир бўлмасин, ҳамма йиғилиб келади.

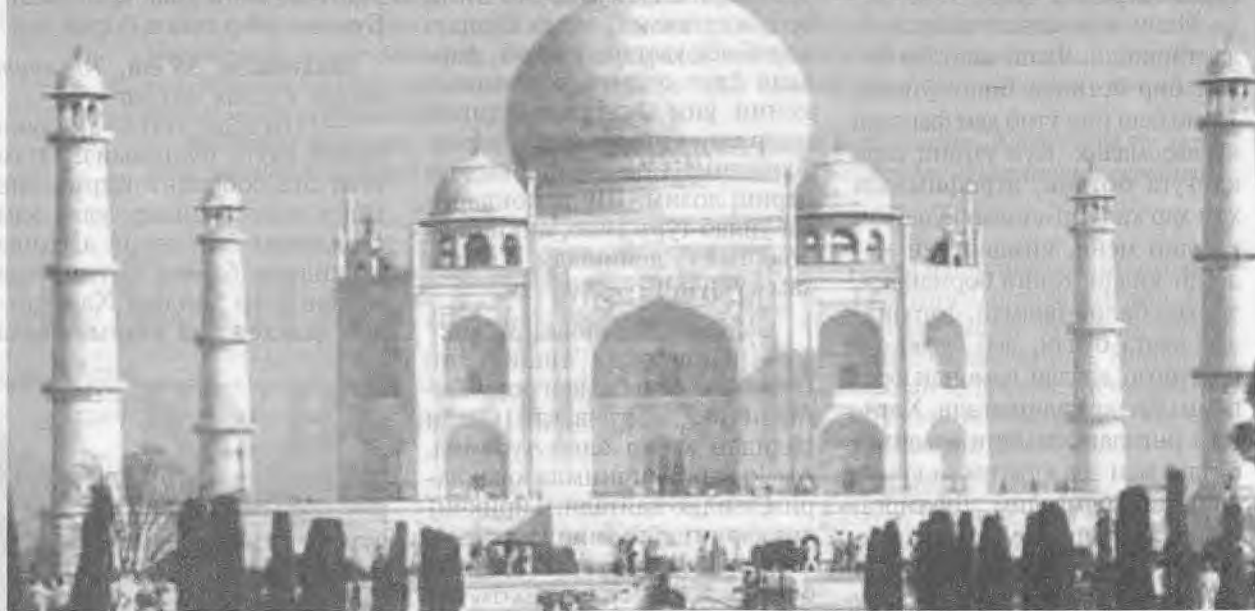
Уч ўғил, бир қизни вояга етказяпмиз. Ўхшатмасдан уч-ратмас деганларидек, хотиним ҳам серфарзанд оиладан. Ҳозир катта опасида бешта, қолганида тўрттадан ўғил-қизлари бор. Ҳаммалари элдан кам эмас, дурустгина яшашади.

Мана, айрим юртдошларимизнинг фикрлари билан танишингиз. Бизнингча, ҳамон Абдурауф Фитратнинг Орзуий эскирмаган ва эскирмас ҳамдир. Дарҳақиқат, ҳурлиги ўз қўлида, динимони бутун миллат кўп бўлишини орзу қилишга ҳақли! Шунда у ўзинини тўла намоён қилади, дунё аҳли ўртасида ҳам ҳавасланарли ўрни бўлади. Бундан ҳам муҳими охират озукасига ноил бўлади. Улуғ боболаримиз дуо қилганларидек, хонадонларимиз серфайз, серфарзанд бўлсин.

Вафо ТОҒГУЗАРЛИ
тайёрлади.

Хайриддин СУЛТОНОВ

СЎНГГИ БОБУРИЙЛАР

Маълумки, Бобур Мирзо ва унинг авлодлари ҳозирги Афғонистон, Ҳиндистон, Покистон, Бангладеш мамлакатлари ҳудудининг аксарият қисмини эгаллаган ва бу улкан салтанатни уч юз ўттиз йилдан зиёд вақт давомида идора қилиб келганлар. Уч аср мобайнида бу салтанат шон-шухратни ҳам, тараққиёт ва таназзулни ҳам бошидан ўтказиб улгурди.

"Саодатманд шоҳ" — Бобур Мирзога ҳинд тупроғида беш йилгина ҳумрдорлик нашъасини суриш насиб этди, холос. Жангу жадаллар, мислсиз уқубатлар, чексиз инсоний изтироблар, ватан соғинчи билан йўғрилган бу йиллар янги туркий-ҳиндий давлатнинг шаклланиш даври ҳамда ҳассос шоир Бобур шеърий ижодининг гуллаган бир фасли бўлди.

Гарчанд Бобур тарих ҳукми билан бу юртларга фотиҳ сифатида лашкар тортиб келган бўлса-да, жаннатмисол бу ўлкани тақдир тақозосига кўра ўзига ватан тутди. Гарчанд туғилган диёри Андижон, умрининг шиддатли дамлари кечган муаззам Самарқанд соғинчи сўнги нафасигача ёдидан чиқмаган бўлса-да, ҳинд тупроғига, ҳинд элига ҳам меҳр қўйди, уни обод ва яқдил қилишга интилди, ўзаро адоватли қабилаларни бирлаштириб, марказлашган улкан давлатга асос солди. Бобурнинг тарихий хизмати шунда бўлдики, у бир томондан, Шайбонийхон истилоси туфайли Туркистонда барҳам топган темурийлар сулоласининг фаолия-

тини ўзга юртларда шухрат билан давом эттирган бўлса, иккинчи томондан, ўзи ва авлодларининг мамлакатдорлик сиёсати билан Ҳиндистон давлатчилиги тарихида янги саҳифа очди.

Илдиз-томирлари соҳибқирон Амир Темурга бориб туташадиган бу муҳташам салтанат дарахтига Бобур Мирзодан кейин Ҳумоюн Мирзо (1530 — 1556) боғбонлик қилади. Сўнгра Акбар (1556—1605), Жаҳонгир (1605—1627), Шоҳжаҳон (1627—1658), Аврангзеб Оламгир (1658—1707), Баҳодиршоҳ Биринчи (1707—1712), Жаҳондоршоҳ (1712—1713), Фарруҳсийар (1713—1719), Муҳаммадшоҳ (1719—1748), Аҳмадшоҳ (1748—1754), Оламгир Иккинчи (1754—1759), Шоҳ Олам Иккинчи (1760—1806), Акбар Иккинчи (1806—1837) ва ниҳоят Баҳодиршоҳ Иккинчи (1837—1858) салтанатни бошқардилар.

Табиийки, нисбатан қисқа муддатларда ва катта-кичик вилоятларда ҳукмронлик қилган бобурий шаҳзодалар бу рўйхатга кирмайди.

Шу тариқа бобурийлар сулоласининг тадрижий ҳалқаси XIX асрнинг иккинчи ярмига қадар — Ҳиндистонни инглиз мустамлакачилари тўла забт этгунигача давом қилиб келади. Ҳинд давлати тарихи билан шуғулланган мутахассисларга Баҳодиршоҳ Иккинчи — Абу Зафарнинг 1858 йили тахтдан туширилиб, Рангун (ҳозирги Мянма — собиқ Бирма давлати)га сургун қилингани ва шу ерда қазо топгани маълум эди-ю,

бирок сулоланинг бундан кейинги тақдири қай йўсин кечгани хусусида тарих шу пайтгача сукут сақлаб келарди.

...Асли исми шарифи Сирожиддин Баҳодиршоҳи Ғозий бўлган бу зот ҳижрийнинг 1189 санасида, милодий 1775 йили дунёга келади. Падари бузургвори Мирзо Акбаршоҳи соний маърифатпарвар, юмшоққўнғил одам бўлган, бунёдкорлик ишлари билан шуғулланган. Унинг ҳукмронлик даврининг аввали, яъни, 1800 йиллар бошига келиб, бобурийлар салтанати хийла заифлашиб қолган эди. Савдо-тижорат ниқобида Ҳиндистонга суқулиб кирган Буюк Британия давлати "Ост-Индия" компанияси орқали мамлакатни иқтисодий, демакки, сиёсий қарамликка бўйсундира бошлаган эди.

Баҳодиршоҳ Зафар ҳар жиҳатдан мукамал таълим ва тарбия олиб вояга етади. Унинг ҳарбий салоҳияти, диний ва шеърий иқтидорини замондошлари ҳамда муаррихлар юксак баҳолайдилар. Аммо тақдирнинг ҳукмини қарангки, у то олтимиш икки ёшига қадар шоҳлик рутбасига эришолмай, умидвор шаҳзода бўлиб юраверади. Чунки отаси узоқ умргузоронлик қилиб, 1837 йили Тангри омонатини топширади. Дорулфанодан дорулбоқога рихлат қилишидан аввал Акбаршоҳи соний мавжуд расм бўйича тўнғич фарзанди Баҳодиршоҳни эмас, балки иккинчи ўғли Жаҳонгир Мирзони валиаҳд деб эълон этади.

У пайтдаги ёзилмаган тартиб-қоидага биноан бобурийлар салтанатига ҳукмдор тайинлаш масаласи инглизлар тасдиғидан ўтиши лозим эди. Шу боис Жаҳонгир Мирзонинг номзоди тавсия қилинганда мустамлакачиларга бу ном унча "маъкул кўрилмайди" ва натижада буюк Бобур Мирзонинг тахти нуруний шаҳзода Баҳодиршоҳ Зафарга насиб этади.

Тарихий манбаларнинг гувоҳлик беришича, Баҳодиршоҳ Зафар кўзи тирик чоғида Жувонбахт Мирзони валиаҳдликка лойиқ деб топади. Гарчанд унинг оға-инилари бу қарорга эътироз қилмаган бўлсалар-да, пана-пастқамларда хуфёна сарой иғволари давом этади. Шаҳзодалардан Мўғул Мирзо, Фахриддин Мирзо, Абу Бакр Мирзо, Қуёш Мирзо (қадрли ўқувчим, бу номни алоҳида эслаб қолишингизни сўрайман - Х.С.) хоҳ ошкор, хоҳ махфий, тахтдан умидвор бўладилар.

"Мирзо Қуёш авлодиданмиз..."

1858 йили Баҳодиршоҳ Зафар тожу тахтидан мосуво этилиб, Рангунга сургун қилинган, бутун Ҳиндистон бўйлаб бобурийлар хонадонига нисбатан қатли ом бошланади. Баҳодиршоҳ Зафарнинг эвараси Лайло Уммахони изтироб билан ҳикоя

қилишича, подшоҳнинг аҳли аёллари, фарзандлари, ичкилари, қариндош-уруғи, хизматкорларига қадар аёвсиз суратда қиличдан ўтказилади. Икки ўғли ҳибсга олинади. Буюк Британия армиясининг зобити капитан Хансен шаҳзодаларни Деҳлида назарбанд этиш — хонадон қамоғида сақлаш учун олиб кетаётиб, йўлда отиб ташлайди.

Бир пайтлар оламни зир тиратган бобурийларнинг шавкатли сулоласи шу тариқа аянчли ва фожеали хотима топиши муқаррар эди, аммо Аллоҳ улуг, Аллоҳ марҳаматлидир. Яратганининг қудрати ва адолатини қарангки, Баҳодиршоҳнинг Мирзо Қуёш исми ўғли — ёш гўдак бир тасодиф бўлиб омон қолади. Раҳмдил ва муруватли инсонлар уни зулм чанғалидан яшириб асрайдилар. Кейинчалик, гўдак эс-хушини танигач, унга уқтирадиларки, ҳалок бўлмай десанг, ўзининг кимлигини унут, ўзлигини асло ошкор қилма...

Алқисса, Мирзо Қуёш шундоқ таҳликали бир вазиятда ўсиб-улғаяди, муҳитнинг измига бўйсуниб, олижаноб насл-насабини пинҳон тутишга мажбур бўлади. Вақт-соати етиб, Мирзо Қуёшдан Мирзо Абдуллоҳ деган ўғил вужудга келади, Мирзо Абдуллоҳдан эса Мирзо Абдулғафур исми бир фарзанд туғилади. Замонлар ўтиб, Мирзо Абдулғафур ҳам бола-чақали бўлади — бир ўғил, икки қиз кўради. Мирзо Юсуф отлиғ ўғли навқирон ўн саккиз ёшида бу бевафо дунёни тарк этади ва бу ёруғ оламда бобурийлардан ёдгор бўлиб икки қиз қолади. Қизларнинг каттаси — Ҳуснижаҳоноробегим, иккинчиси — ҳикоямиз қаҳрамони муҳтарама Лайло Уммахони.

Ҳуснижаҳоноробегим етмиш олти ёшда, машхур аждоди Аврангзеб Оламгир шарафига Аврангобод деб аталган шаҳарда истиқомат қилар экан. Афсуски, сафаримиз қисқа бўлгани туфайли биз Аврангободга бориб у кишини зиёрат қила олмадик, лекин Сухбатларимизда бу оила ҳақида ҳам бирмунча маълумот олишга муяссар бўлдик. Маълум бўлишича, Ҳуснижаҳоноробегимнинг Муҳаммад Бобур, Муҳаммад Боқир, Муҳаммад Аскар исми уч ўғли, Ахтар Фотима, Нодира Фотима, Муштар Фотима, Наири Фотима исми тўрт қизи бор экан. Тўнғич фарзанди Муҳаммад Бобур Аврангобод шаҳридаги ветеринария бошқармасининг бошлиғи бўлиб хизмат қиларкан.

Кўриниб турибдики, "Ҳуснижаҳоноробегим", "Муҳаммад Бобур", "Муҳаммад Аскар" (Бобур Мирзо учинчи ўғлига шундай исм қўйган) номларининг ўзиёқ бу хонадоннинг қадимий ва аслзода ўтмишидан далолат беради.

Лайло Уммахони тўрт ўғил, уч қизни тарбиялаб вояга етказганлар. Умр йўлдоши Муиниддин

Тусий ўн уч йил муқаддам бандаликни бажо келтирган. Ўғилларининг исми: Зиёвуддин, Масиҳиддин, Шажобиддин, Орифиддин (шу кенжа ўғли беш йил бурун Тангри раҳматига борган экан). Қизлари: Моҳируҳ Уммахони, Гулруҳ Уммахони, Лайлорух Уммахони. Келинлари: Ҳамронисобегим, Насиймбону, Каниз Фотима, Зартожбегим.

Зиёвуддин Тусий жаноблари кичикроқ хизматчи вазифасида ишлаб, ҳозир нафақада эканлар. У кишининг Шоҳнур, Минҳожиддин отлиғ ўғиллари, Малиҳа деган қизлари бор.

Масиҳиддин Тусий эса кейинги беш йил давомида Бирлашган Араб Амирликларида меҳмонхона бошқаруви соҳасида ишлаб келиб, шу кунларда яна хизмат сафарига тайёргарлик кўраётган экан. Муиниддин деган ўғли, Маймуна, Африна исмли туйғун, кўзлари чакнаган қизалоқлари билан кўришиб, кўп мамнун бўлди.

Учинчи ўғил Шажобиддин Тусий оиласи — рафиқаси ва Амина, Музаммилиддин, Муддасариддин исмли фарзандлари билан Дубайда яшар, тайёрагоҳда бошлиқ муовини бўлиб хизмат қилар экан.

Марҳум Орифиддин Тусийдан қолган ўғилнинг исми Ҳабибуддин бўлиб, бобурийлар хонадонининг севиқли аъзоларидан ҳисобланаркан.

Сухбатдошларимизнинг айтишларича, бугунги бобурийлар оиласига мансуб кишиларнинг сони етмиш олти кишини ташкил этади.

"Бобурийлар улуғ сулола эди, бинобарин, уларнинг вакиллари дунёнинг кўп мамлакатларида бўлиши табиий, — деди Масиҳиддин Тусий. — Бизнинг қариндош-уруғларимиз Покистонда, Бангладешда, Афғонистонда, араб мамлакатларида, Буюк Британия ва бошқа юртларда ҳам яшаётган бўлиши мумкин. Афсуски, қўлимиз қисқалик қилиб биз уларни излаб топиш, алоқа ўрнатиш борасида айтгулик иш қилолмадик. Энди жамиятимиз шу вазифалар билан шуғулланмоқда. Айтинг-чи, Ўзбекистонда ҳам бобурийларнинг авлодлари борми?"

Биз ўйланиб қолдик.

Чиндан ҳам, беш юз йил тарих учун киприк қоққудек бир фурсат. Наҳотки шу муддат ичида юртимизда бобурийлар сулоласига дахлдор одамлар буткул унутилиб кетган бўлса? Наҳотки, уларнинг бирон-бир ному нишони қолмаган бўлса?..

Албатта, ҳаммамиз ўзимизни темурийлар, бобурийларнинг маънавий ворислари ҳисоблаймиз. Аммо бу ўринда сўз бевосита қон-қариндошлик ришталари хусусида, ноёб наслий боғланишлар хусусида бормоқда эдики, дабдурустдан бу саволга жавоб топмоқ мушкул эди.

"Бобурийнома" китобидан олинди.

Абдугани СУЛАЙМОН

Қалбимга

Тилак

Умр ганиматдир, тездан-тез ўтар,
Ризқ йўли узилиб, насибанг битар.
Дунёга ҳирс қўйма, уқбода сенга
Яхши амалларинг савоби етар.

Елга соврилади молинг ногаҳон,
Беш кунлик дунёдан қолмас ном-нишон.
Айрилмас ҳамроҳинг бўлсин, аё дўст,
Ҳар икки оламда қалқонинг — имон...

Беш иллат бор, қалбни айлағай қаро,
Ўзни асрамасанг, дуч келгай бало:
Кўп ейиш, кўп дейиш, яна ялқовлик,
Беҳуда кулгута бўлмоқ мубтало.
Ношукрлик бундан ҳам оғир иллат,
Юзни қаро қилгай халойиқ аро.
Илоҳи, булардан асра бандангни,
Охират даштида этма ғамсоро.

Қалбни ёритгувчи беш фазилат бор,
Ким уларга соҳиб, Аллоҳ бўлур ёр:
Оз емоқ, самимий тафаккур этмоқ,
"Ихлос"ни ихлос-ла ўқимоқ бисёр.
Олимлар суҳбатин қадрига етмоқ,
Саҳарларда туриб айтмоқ истиффор.
Илоҳи, тавбага эш эт қалбимни,
Зикрингда саҳарлар айлагин бедор.
Мосуво этмагин маърифатингдан.

Туртликлар

Қўрқоқлик умрни узайтиролмас,
Писиб, панада жон сақлайман дема.
Жасорат боис у қисқариб қолмас,
Ҳақ пахтани ўтда сақлар, ғам ема...

Табассумли юзга нурлар ёгилур,
Баджаҳлни шайтон йўлдан оғдирур.
Беҳуда кўп кулган жоҳилнинг қалби
Тош қотар, ўт ичра куйиб доғ ўлур.

муҳаббат нурин жойлагин...

Шарму ҳаёсини йўқотган инсон —
Кишилиқ шаънига ўқ отган инсон.
Элнинг лаънатига қиларми парво
Ота-онасига дўқ отган инсон?..

Дардларнинг оғири бахиллик экан —
Боғида кўкармас ҳаттоки тикан.
Олам ганжга тўлар, тўймайди бахил,
Ажаб, ҳирси осмон каби кенгмикан?..

Баҳор ўткинчидир, боғинг ғанимат,
Ёшлиқдан кечган ҳар чоғинг ғанимат.
Ёш ўтса, тан заиф, руҳинг сўлади,
Йигитликда ошган тоғинг ғанимат.

Улуғ Ҳақ! Арқонинг кўп узун экан,
Банданинг юз йили ҳам бир зум экан.
Золимга беражак жазойинг тайин,
Мазлум юрагида қолмас ҳеч тикан.

Аё дўст, хатарнок эрур сафаринг,
Сабр-ла Раббингни қилурсан рози.
Гуноҳинг яширмас амал дафтаринг,
Савобингни оширмайди Тарози...

Ҳар қандай хайрли иш дуруст ниятсиз бўлмас,
Ният пок бўлмагунча кўнгил ҳам нурга тўлмас.
Барча йўқотишлардан имонсиз қолган ёмон,
Ҳақ йўлдан адашганнинг ҳаргиз толеи кулмас.

Ҳайвонларнинг мазорда ҳеч иши йўқ,
Аҳмоқларнинг ёзи билан қиши йўқ,
Донолик ҳам ёш танламас, вожаб,
Нодонларнинг ўлимдан ташвиши йўқ.

Қуёш кўкда Аллоҳ ёқиб қўйган бир чироқ,
Селу ёмғир эл ризқини этолмас йироқ.
Ожиз қулман, лек хаёлим кезар самони,
Гулдурмомо булутқарвон чалган кўнғироқ.

Ақли расо одамсан, аҳмоқ билан талашма,
Сувда олов ёқса жин, унга ўтин қалашма.
Раҳматдан бўл умидвор, паноҳ берсин Биру Бор,
Тўғри йўлда собит бўл, шайтон билан "ярашма".

Ҳар қандай эзгулик ҳиммат меваси,
Булутлар меҳридан тирилади ер.
Мудом омон бўлгин, ҳиммат шеvasи,
Сен боис ҳар гиёҳ Ҳақ зикрини дер...

Чистонлар

У асов от, тушовласанг учар осмонга,
У бир пайкон, филофда ҳам тегар нишонга.
У бир дарё, банд айласанг бахтга етарсан,
Бўш қўйдингми, суриб кетар тамуғ томонга.

(офвн)

Мағзи ширин, минг касалга шифодир пўсти,
У имондан деди Расул — Аллоҳнинг дўсти.
Дунё ҳирси сабаб уни унутдинг буткул,
Ё тавба! — деб улус сендан кўзини тўсди.

(авх)

МУСУЛМОНЛАРГА БОШПАНА БЕРГАН НАСРОНИЙ ШОҲ

Асҳима ибн Баҳр ан-Нажоший Ҳабашистон подшоҳининг ўғли бўлган. Худди Мисрда "фиръавн", форсларда "кисро", Византияда "ҳирақл" дейилгани каби Ҳабашистонда "нажоший" сўзи подшоҳларга нисбатан ишлатилган.

Асҳима отасининг ёлғиз ўғли бўлади. Амакисининг эса ўн иккита ўғли бор эди. Амакиси сарой аъёнлари билан келишиб, отасини ўлдиришди. Асҳима вояга етгач, амакисига ёрдам бериб, давлат ишларини бошқаради. У жуда ҳам ақлли ва фаросатли йигит эди. Сарой аъёнлари бир кун келиб сирлари очилиб қолишидан қўрқиб, подшоҳдан уни ё ўлдиришни, ёки бўлмаса, давлатдан бадарга қилишни талаб қилишди. Подшоҳ бадарга қилишга рози бўлади. Улар Асҳимани бир савдогарга сотиб юборишди.

Шоҳ ёмғирли тунда сайрга чиқади ва яшин уриб ўлади. Унинг болалари нодонлигидан бирортаси шоҳликка лойиқ кўрилмайди. Аъёнлар Асҳимани топиб, шоҳ этиб сайлашади. Асҳима адолатли ҳукм юрита бошлайди.

Айнан мана шу даврда Макка шаҳрида Муҳаммад (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) пайғамбар қилиб юборилган эдилар. Ислоннинг илк даврлари, мусулмонларга қаттиқ тазйиқлар кўрсатилган паллалар... Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) саҳобаларига фақатгина Ислонни қабул қилганлари учунгина кўрсатилган бундай тазйиқлардан қутулиш, динларини сақлаб қолиш учун Ҳабашистон диёрига ҳижрат қилишга рухсат берадилар. 615 йили ўн бир эркак ва тўрт аёл биринчи марта Ҳабашистонга паноҳ излаб боришади. Улар ичидан илк йўлга чиққанлар Усмон ибн Аффон билан аёллари Руқайя (розийаллоҳу анҳо) эдилар. Уларни Ҳабашистонда яхши кутиб олишади. Иккинчи ҳижратда энди саксон икки киши бўлиб боришди. Макка мушриклари бундан хабар топиб, Ҳабашистонда тансиқ бўлган совға-саломлар олиб Нажошийнинг хузурига Амр ибн Ос билан Абдуллоҳ ибн Робиани юборишади. Улар Нажошийдан мусулмонларни уларга топширишини сўрайди. Нажоший адолатли ҳукм чиқариш учун саройга мусулмонларни чақиради. Орада қизгин мунозара бўлиб ўтади. Мусулмонлар номидан Жаъфар ибн Абу Толиб (розийаллоҳу анҳу) гапирди. Суҳбат асносида мушриклар Исо (алайҳиссалом) ҳақларида сўраб қолишади. Жаъфар (розийаллоҳу анҳу) Марям сураси-

нинг 1—4-оятларини ўқийдилар. Нажошийнинг кўзи ёшга тўлади. Ҳатто соқоллари ҳам ҳўл бўлиб кетади. Руҳонийлар ҳам йиғлашади. Нажоший, бу нарса Мусо келтирган китоб билан бир манбадан келган, уларни сизларга топширмаймиз, деб мушрикларга қатъий рад жавобини беради.

Бу воқеа Куръони каримнинг Моида сураси 82—83-оятлари ну-

зулига сабаб бўлган эди: **"Имон келтирганларга (нисбатан) энг ашаддий адоватда бўлувчилар яҳудийлар ва ширк келтирганлар эканини кўрасиз. Имон келтирганларга нисбатан дўстликда яқинроқлар "Биз насронийлармиз" дейдиганлар эканини (ҳам) кўрасиз. Бунинг сабаби улар (насронийлар) ичида руҳоний ва роҳибларнинг борлиги ва уларнинг кибрга берилмаслигидир. Расул (Муҳаммад)га нозил қилинган нарса (Куръон)ни эшитганларида, унинг ҳақлигини англаганларида кўзлари ёшга тўлаётганини кўрасиз. Айтадилар: Эй Раббимиз! (Биз Муҳаммадга) имон келтирдик. Бизни шаҳодат билан бирга ёзгин!"**¹

Нажоший Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) замонларида имон келтирган бўлса ҳам, у зотни кўра олмагани учун, Вайсул Қороний каби муҳадрам² даражасига эришган эди. Аллоҳ таоло ўз каломида у зотни ва роҳибларни мактаб оят нозил қилди.

Нажоший (раҳматуллоҳи алайҳ) Пайғамбар (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Умму Ҳабибага (розийаллоҳу анҳо) уйланганларида у зотга валийлик қилди. Пайғамбар (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) номларидан тўрт минг дирҳам маҳр берди. (*Абу Довуд, "Никоҳ"*). Ямандан Расулуллоҳни излаб кемада йўлга чиқиб адашиб Ҳабашистонга келиб қолган Ашъарий қавмига ҳам бошпана берди. Улар орасида машҳур саҳоба Мусо ал-Ашъарий ҳам бор эди. Юртида бирор киши мусулмонларга азият берадиган бўлса, унга жарима солар эди. Жаъфар

(розийаллоху анху) бошчилигидаги мусулмонлар жамоаси Хайбар фатҳ этилгунча Ҳабашистонда эмин-эркин яшадилар. Хайбар фатҳи арафасида Нажошийдан (раҳматуллоҳи алайҳ) рухсат сўраб, Расулуллоҳнинг хузурларига қайтишди. Нажоший (раҳматуллоҳи алайҳ) улар билан ҳадялар бериб юборди ва хизмат қилиши учун қариндоши Зу Нуҳғарони ҳам қўшиб беради.³ Расулуллоҳ ундан жуда мамнун бўладилар ва келган элчиларига ўзлари хизмат қиладилар.

Хандақ ғазотидан кейин Амр ибн Ос бир неча курашлар билан Ҳабашистонга Нажоший хузурига боришади. Уларнинг мақсади агар мусулмонлар Курайш устидан қалаба қозонса, Ҳабашистонда жон сақлаб қолиш эди. Амр ибн Ос Нажоший билан дўст эди. Нажоший хузурда у Расулуллоҳнинг элчилари Амр ибн Умайяни кўриб қолади. Нажошийдан уни қатл қилишга рухсат беришини сўрайди. Нажошийнинг (раҳматуллоҳи алайҳ) бу гапдан жаҳли чиқиб кетади. Унга қаттиқ танбеҳ бериб, Муҳаммад (соллаллоху алайҳи ва саллам) Аллоҳнинг пайгамбари эканларини, тез кунларда голиб бўлишларини айтиб у зотга эргашишни, Исломни қабул қилишини тавсия қилади. Амр ибн Ос Нажоший (раҳматуллоҳи алайҳ) хузурда Исломни қабул қилади, сўнг Мадинага келиб, Расулуллоҳга байъат беради.

Нажоший (раҳматуллоҳи алайҳ) 9 хижрий йил ражаб ойида вафот этган. Абу Ҳурайра (розийаллоху анху) ривоят қилади: "Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) Нажошийни (раҳматуллоҳи алайҳ) айнан вафот этган куни (саҳобаларга) хабар бердилар. Бирга масжидга боришди. Саҳобалар сафга туришди. Тўрт такбир билан Расулуллоҳ имомликларида намоз ўқишди" (*Бухорий, "Жаноза"*).

Ойиша (розийаллоху анҳо) ривоятларида келишича, Нажошийнинг қабри устидан анча вақтгача нур чиқиб турган экан (*Абу Довуд, "Жиход", 29*).

Жалолиддин АҲМЕДОВ,

Тошкент Ислом университети магистранти

Кимга эргашиямиз?

Факултет ҳовлисида курсдошлар билан турсак, бир йигит келди-да, йигитлар билан ўпишиб кўриша бошлади. Ҳаракатлари ғалати эди. Илк бор кўзи тушган мусулмон кишига жуда хунук кўринади. Қарасам, мен билан ҳам... "Узр, оғайни, мени бунақа салом-аликка ўргатишмаган", дедим. Аммо ёнимдагилардан айримлар мени маданиятсизликда, қоқоқликда айблагандай кўринди...

Менимча, дунёда мусулмоннинг саломлашиш одобидан ҳам гўзал ва хайрли саломлашиш, изҳорлашиш бўлмаса керак. Шундай гўзал қадриятлар қолиб, баъзи тенгдошлар ажнабий урф-одатларга эргашиб, одобсизлик қилиб юрса...

Сулаймон МАРДИХОНОВ,
талаба, Самарқанд

Кўркув қочган тун

Ёш ўтган сари киши кўп нарсани тез унутади-ган бўлиб бораверади. Аммо Аллоҳнинг каломи билан боғлиқ воқеалар эса ҳеч эсимдан чиқмайди. Уларни ҳайрат билан эслаб, кўнглим ёришиб кетади, имоним қувват олганини сезаман.

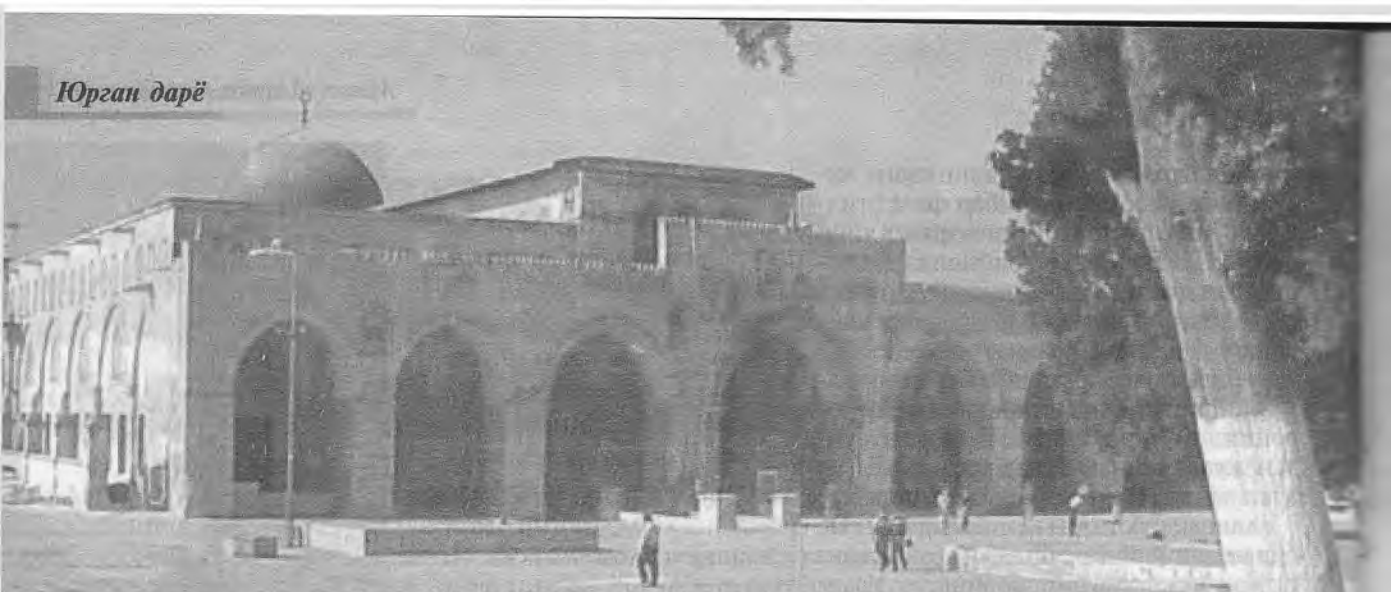
Қишлоғимиздан узоқдаги мактабга қатнардим. Эллик учинчи йили, 8-синфдалигимда декабрга-ча пахта тердик. Ўқиш бошланишидан олдин таътил беришди. Бошқа қишлоқлик бир синфдошимни, бизникига борамиз, эртага сизларникига ўта-

миз, деб ҳоли-жонига қўймай, ортимдан эргаштирдим.

Қишлоғимиз тоғлар орасида, уйгача овлоқ ерлардан, баланд тепаликлардан ўтиб борилар эди. Кеч бўлиб, қоронғи тушгач, шеригим кўрқиб титрай бошлади. (У ҳозир ҳам тан олади.) Нима қилиш керак? Беихтиёр отамнинг ўтитини эсладим. Отам раҳматли болалигимдаёқ, Қуръондан кичик сураларни, оятул Курсийни ёд олдирган, доим оятул Курсийни ўқиб юргин, яхши бўлади, дер эдилар. Ўртоғимга: "Кўрқма, мен ҳозир бир оят ўқийман, кейин ҳеч нарсадан қўрқмаймиз", дедим-да, овоз чиқариб ўқий бошладим. Бир неча бор такрорлаганимдан кейин у ўзига келиб, кўркувни унутди. Ана Аллоҳ каломининг қудрати! Ҳар қачон Қуръонни ўқисак, унга чин дилдан ишонсак, иншааллоҳ, ишларимиз ўнгидан келаверади.

Эрназар ТОПИЛОВ,
Оҳангарон

АҚСО МАСЖИДИГА ЗИЁРАТ

Ҳазрати Маймуна онамиздан *(Аллоҳ у кишидан рози бўлсин)* ривоят қилинади. Бир куни у киши Пайгамбаримиздан *(у зотга Аллоҳнинг саломи бўлсин)*: "Эй Аллоҳнинг расули, бизга Байтул Мақдис ҳақида фатво беринг", деб сўрадилар. Расули акрам: "Унга боринглар ва намоз ўқинглар. Агар бормасаларинг ва намоз ўқимасаларинг, унинг қандилларида ёқилиши учун мой юборинглар", дедилар *(Абу Довуд ва Ибн Можа ривояти)*.

Ҳадисда таъкидланган Байтул Мақдис масжиди ҳозирги Исроил ҳудудидаги Қуддуси шариф шаҳридадир. Аллоҳ таолонинг инояти билан каминага ҳам ана шу табаррук заминга қадам босиш насиб этди. Ўтган йил феврал-март ойларида Исроилдаги Рамла (Телавивдан йигирма етти чақирим) шаҳрида икки ҳафта яшадик.

Қуддуси шарифга оид дастлабки маълумотлар милoddан аввалги икки минг йилликларга бориб тақалади. Бугунги Қуддуснинг шарқий қисмида эллинлар ва римликлар ҳукмронлиги даври ёдгорликлари, қалъа ва ибодатхоналар сақланиб қолган.

Байтул Мақдисни қуриш Довуд *(у зотга Аллоҳнинг саломи бўлсин)* даврларида бошланган, кейин Сулаймон *(у зотга Аллоҳнинг саломи бўлсин)* давом эттирганлар. Имом Насайй Абдуллоҳ ибн Амрдан *(Аллоҳ у кишидан рози бўлсин)* ривоят қилган ҳадисда келтирилишича, Сулаймон *(у зотга Аллоҳнинг саломи бўлсин)* Байтул Мақдисни қуриб бўлганларидан сўнг Парвардигордан уч нарсани: Аллоҳнинг ҳукмига тўғри келадиган ҳукм беришни,

ўзларидан кейин ҳеч кимга берилмайдиган подшоҳликни, Байтул Мақдисга фақат намоз ўқиш ниятида келган кишини онадан янги туғилгандек гуноҳлардан пок этишини сўраганлар ва Аллоҳ таоло бу дуоларини ижобат қилган.

Кўп йиллар македонияликлар, қадимги Рум (Византия) ва форслар ҳукмронлиги остида бўлган Қуддус милoddнинг 637 йили Фаластин фатҳ этилганидан сўнг мусулмонлар қўлига ўтди. Фаластин фатҳига бошчилик қилган Ҳазрати Умар *(Аллоҳ у кишидан рози бўлсин)* Қуддусга оқ туяда кириб борганлар. Англиялик тарихчи Карен Армстронгнинг "Муқаддас уруш" китобида ёзилишича, халифага шаҳар ҳокими ва Қуддус патриархи (олий руҳонийи), юнон Софроний ҳамроҳлик қилишган.

Умар ибн Хаттоб *(Аллоҳ у кишидан рози бўлсин)* Пайгамбаримиз *(у зотга Аллоҳнинг саломи бўлсин)* меърожга

кўтарилган жойни зиёрат қилдилар ва шу ерда намоз ўқидилар. Дарвоқе, Ҳазрати Умар номлари билан Қуддуси шарифда иккита масжид тикланган. Бири шундоққина Исо (у зотга Аллоҳнинг саломи бўлсин) ибодатхонаси қаршисида, иккинчи каттароғи Зайтун тоғи устида.

Қуддус ўн олтинчи аср бошидан то 1917 йил декабрида инглиз кўшинлари эгаллагунига қадар Усмонли халифалиги қўл остида эди, 1920 — 1947 йиллари эса Буюк Британияга тобе Фаластин мандатли худудига маъмурий марказ бўлди.

Ҳозирги кунда Қуддус тўртта — мусулмонлар, насронийлар, яҳудийлар ва арманилар яшайдиган бўлди. Қуддуси шарифда мусулмонлар учун табаррук ва фазилатли ҳисобланган Ақсо масжиди ("Узоқдаги масжид") бор. Абу Ҳурайра ва Абу Саиддан ривоят қилинган ҳадисда Расулulloҳ (у зотга Аллоҳдан саловат ва саломлар ёғилсин): "Зиёрат учун фақат учта масжидга — Масжидул Ҳаром, менинг бу масжидим ва Масжидул Ақсога сафар қилинади", деганлар (Бухорий ва Муслим ривояти).

Ҳижратнинг иккинчи йилигача Қуддусдаги Ақсо масжиди қибла бўлган. Мусулмонларнинг илк масжиди — Кубо масжидининг меҳроби ҳам Қуддус томонга қараган эди. Масжиди қиблатайн (икки қиблали масжид) да аввал Қуддус, кейин Каъба тарафга қараб намоз ўқишган.

Пайгамбаримизнинг (у зотга Аллоҳнинг саломи бўлсин) меърож сафарлари ҳам ана шу Байтул Мақдисдан бошланган.

Қуддусда Ақсо масжидидан ташқари Куббатус Сахро масжиди ҳам бор. У саккиз бурчакли қилиб кўтарилган, гумбази тилла билан қопланган, бинонинг тепаси цилиндр шаклида. Расулulloҳ (у зотга Аллоҳнинг саломи бўлсин) Буроққа миниб меърожга кўтарилган тош ҳам шу ерда. Масжид пештоқига Ёсин сураси тўлиқ ёзиб қўйилган.

Куббатус Сахро билан Масжидул Ақсо ўрта-сидаги булоқдан сув олиб чиқиб туради.

Куббатус Сахро ва Масжидул Ақсо чегарасига кирган ҳар бир одамга: "Муслимми-сиз?" деб савол беришади. "Алҳамдулиллаҳ, мусулмонман", десангиз, Қуръондан бирор сура ўқиб беришингизни сўрашади. Мен Фотиҳа сурасини ўқидим. "Марҳабо, марҳабо", деб масжидга киришимга рухсат беришди. Аллоҳга беҳисоб шукрлар бўлсин, икки жума намозини Ақсо масжидида ўқидим.

Салкам ярим милён аҳоли яшайдиган Қуддус шаҳрида бир неча озиқ-овқат, тўқимачилик, энгил саноат, металлсозлик, радиотехника, дори ишлаб чиқариш корхоналари, иккита дорилфунун ва музей ишлаб турибди.

Шаҳрисабздан Исроилга кўчиб борган собиқ ҳамюртимиз Эли (Рамлада яшайди) мени Ўлик денгизга олиб борди. Денгиз эски сатҳидан икки минг икки юз метр пасайиб кет-

ган бу сувда одам чўкмас экан. Денгиз суви зичлиги катта бўлганидан чўмилаётган одамни юзага чиқариб қўйверар экан. Денгизда ҳеч бир ўсимлик ёки ҳайвон (масалан, балиқ) йўқ. Айтишларича, бир неча асрдан сўнг денгиз тамоман йўқ бўлиб кетиши ҳам мумкин экан. Шунинг учун бўлса керак, уни "Ўлик денгиз" дейишади. Элининг қайнотаси ҳар куни эрталаб эшиги олдида чиқиб ўтиради. Саксон олти ёшли бу чолдан: "Қандай, яхши яшяпсизми?" деб сўрадим. У: "Бола-чақам ёнимда, бироқ бу ерда кексалар билан гурунглашиб ўтирадиган чойхона йўқ. Ўзбекистонни соғиндим", деди.

Қуддуси шариф ўз номи билан муқаддас шаҳар. Бу табаррук шаҳар заминига Сулаймон, Довуд, Мусо, Ёқуб, Исо, Муҳаммад пайгамбарларнинг (ҳаммаларига Аллоҳдан саловат ва саломлар бўлсин) қадамлари теккан, бир қанча набийларнинг қабрлари шу ерда. Қуддуси шарифга сафаримиз қаригунча кўҳна тарихнинг яна кўп ёрқин саҳифалари билан танишдик.

ОЛИМЖОН САҲОБОВ,
профессор

Куббатус Сахро масжиди

Бухоро шахридан олти чақирим ғарбда машхур Чор Бакр зиёратгоҳи жойлашган. Бухорои шарифга келганлар Чор Бакр мажмуасида бўлишни истайди. Бу жойнинг номи ва тарихига қизиқади. Зеро, бу ерда буюк Ислому арбоблари Абу Бакр Саъд, Абу Бакр Муҳаммад ва Жўйбор хожалари ётишибди. Улар кимлар бўлган? Тарихий манбалар асосида ёзилган мазкур мақола шу ҳақда.

ЧОР БАКР

IX—X асрларда Бухорода “Бакр” нисбаси билан машхур бўлган тўрт шайх ва фақиҳ яшаган. Улар кейинчалик Чор Бакр номи билан бутун мусулмон оламида танилишди.

Чор Бакрнинг биринчиси Абу Бакр Саъд Аҳмад ибн Хожа Яманий IX аср иккинчи ярмида Бухорода туғилган. Унинг отаси Хожа Саъд Яманий имом Хусайннинг ўғли Зайнулобидиннинг фарзанди бўлиб, у Бухорога IX асрнинг сўнгги чорагида Исломининг моҳиятини тушунтириш учун Али ибн ал-Хусайн билан биргаликда келади. Исмоил Сомоний унга Жўйи Мулиёндаги серҳосил ерларнинг катта қисмини вақф мулк қилиб беради. Унинг Сумитон қишлоғида чорбоғи, боғи, сардобаси, тегиримони, ҳовуз ва бошқа иншоотлари бўлиб, бу ерлардан катта даромад оларди. Абу Бакр Саъд отаси вафот этгач, унинг ўрнига Исмоил Сомонийнинг пири муршиди, маслаҳатчиси бўлади. Ундан бошлаб Абу Бакр Саъд авлодлари Сомонийлар сулоласи даврида шайхулислом бўлиб келишган. У иккинчи Абу Бакр — Абу Бакр Фазлнинг қизига уйланган. Абу Бакр Саъд фикҳ мактабини ташкил этиб, кўплаб уламоларга устозлик қилган. 971 йили Бухорода вафот этган.

Чор Бакрнинг иккинчиси Абу Бакр Муҳаммад ибн Фазл ибн Жаъфар Бухорий IX аср иккинчи ярмида туғилган. Унинг катта бобоси имом Жаъфар Содиқ сомонийлар даврида Бухорога келиб, шу ерда яшаб қолади. Тарихчи ва географ олим Аҳмад ибн Маҳмуд Бухорий (Муллазода номи билан ҳам машхур) ўзининг “Китоби Муллазода” (XV аср) асарини ёзишда, Абу Бакр Фазл йирик фақиҳ, муҳаддис ва мужтаҳид бўлган. Унинг “Муснади Фазл” ҳадислар китоби айниқса донг таратади. Бу асар Чингизхон Бухорони босиб олган 1221 йили куйдириб юборилган. Абу Бакр Фазл 991 йили (баъзи манбаларда 937 йили) Бухорода вафот этган.

Чор Бакрнинг учинчиси Абу Бакр Ҳомид IX асрнинг иккинчи ярмида туғилган. У йирик муҳаддис бўлган. Унга замондошлари томонидан “Шайхи олам” (“Олам шайхи”) унвони берилган. Абу Бакр Ҳомид Бухорода 937 йили вафот этган. Ул зотнинг ҳоқи Мозори Шариф дарвозасидаги қабристонга қўйилган.

Чор Бакрнинг тўртинчиси Абу Бакр Тархон IX асрнинг иккинчи ярмида туғилган. У

Бухоронинг йирик шайх ва имомларидан бўлган. “Китоби Муллазода”да келтирилишича, у “Жомеъ вал муснад” китобини ёзган. Абу Бакр Тархон 945 йили Бухорода вафот этган ва шаҳар атрофида дафн этилган.

Сумитон мавзейида дафн этилган Абу Бакр Саъд ва Абу Бакр Фазл қабрлари устида Бухоро хони Абдуллахон II (XVI аср) даврида мақбара ва бошқа меъморий иншоотлар қурилган. XX асрда қаровсиз қолган бу жой 2000 йил августида тўлиқ таъмирдан чиқарилди.

Сумитон

Турк хоқони Қорачурин (хукмронлик даври 576—603 й.)нинг тўнғич ўғли шаҳзода Шери Кишвар (Элбарс ёки Эларслон исмининг форсий шакли) Бухорога келиб, бу ерда 580 йилларда кўтарилган Абруй кўзғолонини бостиради. “Шери Кишвар Бухоро шахристонини қайта қурди ҳамда Мамостин, Сақматин, Самтин ва Фороб қишлоқларини бино қилди. У йигирма йил подшоҳ бўлиб турди. Ундан кейин бўлган подшоҳ Искажкат, Шарф ва Ромтин (Ромитон) қишлоқларини бино қилди, Фарахший (Варахший, Варахша) қишлоғига асос солди”.¹

Наршахий тилга олган Сақматин ва Самтин қишлоқлари кейинроқ ўзаро бирлашиб, сомонийлар даври (IX—X асрлар)дан бошлаб Сумитон (Сумитан) деб юритилган. “Ғиёс ул-луғот”да келтирилишича, “сумитон” сўзи “жундан мато тўқувчилар маскани” маъносини англатади. Сумитон далаларидан Шаҳри руд (Шоҳруд) оқиб ўтганлиги учун бу ерда деҳқончилик қилиш жуда қулай бўлган. Демак, Сумитонда азалдан моҳир ҳунармандлар ва миришкор деҳқонлар яшаган. Бунинг устига, Сумитон мавзейи Бухоро шаҳри яқинида, шаҳардан атиги олти чақирим ғарбда жойлашганлиги унинг сиёсий маъқеини кўтарган, иқтисодий томондан ҳам қудратини анча оширган. Сомонийлар сулоласидан бўлган Бухоро амири Мансур ибн Абдумалик Сумитон қишлоғи йўлидаги девор билан ўралган ерлар ва яхши боғларни сотиб олиб, бу жойда Ийд намозгоҳини барпо этди. Ийд намозгоҳида чиройли минбар ва меҳроб ишлаттирди, шунингдек, такбир айтувчи мукаббир-

лар учун минорачалар қурдирди. Наршахийнинг ёзишича, ушбу намозгоҳдан Бухоро ҳисори дарвозасигача ярим фарсанг (бир фарсанг — тахминан 6—9 км.га тенг) масофа бўлиб, Ийд намозидан бу ер одамлар билан лиқ тўлган. Милодий 971 йилда барпо қилинган бу намозгоҳда одамлар бир юз эллик йил давомида Ийд намозини ўқиганлар. Қорахонийлар хоқони Арслонхон 1120 йили одамлар қийналмасинлар ва бирор душман Бухоро шаҳрига қасд қилганида аҳоли шаҳарда йўқ вақтга тўғри келиб қолмасин деб шаҳарга яқин Дарвозайи Иброҳимдаги подшоҳларнинг боғлари ўрни Шамсодоб экинзорларида янги Ийд намозгоҳи қурдирган. Демак, Сумитон мавзеи IX—XII асрларда Бухородаги энг йирик диний маросимлар оммавий равишда адо этиладиган исломий гўшалардан бири ҳисобланган. Бу ҳолат унинг кейинги мавқеига асос бўлди.

Жўйи Мулиён

Сомонийлар даври машҳур жойларидан яна бири Бухоро шаҳри атрофидаги Жўйи Мулиён мавзеи эди. Жўйи Мулиён (Жўйи Маволиён) Бухоро шаҳридан 4—5 чақирим шимолда жойлашган қадимги манзилгоҳ ва ариқнинг номидир.

Жўйи Мулиён ерлари қадимги вақтларда бухорхудот Тағшода ибн Бидун (ҳукмронлик даври 706—738 й.)нинг мулки бўлиб, у ўз ўғиллари ва куёвларига бу жойларни тақсим қилиб берган эди. Араблар Бухорога келгач, бу жойлар араб лашкарбошилари қўлига ўтган.

Наршахийнинг ёзишича, Бухоро амири Исмоил Сомоний (ҳукмронлик даври 874-907 й.) бу ерларни ҳамда Бухоро ҳисорига туташган Дашток номли текис жойни аббосийлар халифаси Мустаъин ибн Муътасимнинг лашкарбошиси Ҳасан ибн Муҳаммад ибн Толутдан ўн минг дирҳамга сотиб олади. Исмоил Сомоний бу мавзеда саройлар ва боғлар барпо қилиб, унинг кўпроқ қисмини маволийларга (хожа дўстлашганлар ёхуд озодлик олган гуломлар маъносида келади) вақф қилган ва бу ерлар "Жўйи Маволиён", кўпчилик халқ тилида эса "Жўйи Мулиён" (Мулиён ариғи) деб аталган.

Жўйи Мулиён гўзал, тоза ва хушхаво бўлгани учун Исмоил Сомонийдан кейин бошқа сомоний амирлар ҳам бу ерда ўзлари учун боғ ва кўшқлар

барпо этишган. Шулардан бири "Амири садид" ("Доно амир") номи билан машҳур бўлган Мансур ибн Абдумалик (Мансур ибн Нуҳ номи билан таниқлидир) Жўйи Мулиёнда 961 йил ноябрида тахтга ўтирган. Наршахий ёзади: "Жўйи Мулиённинг жаннатни эслатувчи гўзал мақомидан кўра яхшироқ бирор жой ва манзил Бухорода йўқ эди. Чунки унинг ҳамма жойи саройлар, боғлар, гулзорлар билан қопланган. Доимий оқиб турувчи сувлар билан таъминланган. Унинг чаманзорлари бир-бирларига тутшиб кетган ва уларнинг ораларидан ариқлар ўтиб, чаманзорлар ва гулзорлар томон минг тарафга қараб оқар эди. Оқиб турган сувларни томоша қилган ҳар бир киши, бу сув қаердан келяптию қаерга кетаяпти, деб ҳайратда қолар эди. Ўз замонининг нодир усталари ва меъморлари ана шундай тарх чизган эдилар".²

Низомий Арузий Самарқандий (XI аср 90 йиллари — 1160 й.) ўзининг "Мажмаъ ун-наводир" асарида ушбу ривоятни келтиради:

"Саодатли амир" лақабига мушарраф бўлган Бухоро амири Наср ибн Аҳмад (ҳукмронлик даври 914—943 й.) ҳар йили қишни пойтахт Бухоро шаҳрида ўтказиб, ёзда эса Самарқанд ёхуд Хуросоннинг бирорта шаҳрига борар эди. Бир йили Ҳири (Ҳирот шаҳрининг эски номи) навбати бўлди. Амир Наср ибн Аҳмад ватанга қайтишни пайсалга солиб сурункасига тўрт йилни Ҳирот ва унинг атрофидаги қишлоқ ва яйловларда ўтказди. "Бу вақт Сомонийларнинг гуллаган даври эди. Жаҳон обод, мамлакат душмансиз, лашкар итоаткор, ҳаёт осуда, толе эса қулган!" Бироқ лашкар бошлиқлари ва сарой аъёнлари ўз хонадонларини қўмсаб, Бухорога қайтишни орзу қилишарди. Аммо амирга бунга айтиб, кўндиришга журъат қилишмасди. Ниҳоят, улар машҳур шоир Абу Абдуллоҳ Рудакий (858—941)га амирни Ҳиротдан Бухорога жўнаб кетишга кўндирса, унга 5000 динор (олтин танга) беришни ваъда қилишади. Рудакий амирнинг надими сифатида унга яқин суҳбатдош эди. Бунга рози бўлган Рудакий "Бўйи жўйи Мулиён ояд ҳаме" ("Мулиён ариғининг иси келмоқдадир") деб бошланганидан қасида ёзиб, Амир Наср ибн Аҳмадга нонушта қилаётган пайтда ўқиб беради.

Амир сарвдир ҳам Бухоро бўстон,

Бу бўстонга сарви равон келадир.³

Рудакий шу байтга етганида, амир таъсирланганидан тахтдан тушиб, этик киймай узангига оёқ қўйди ва Бухоро сари равона бўлди. Унинг шалвар ва этигини икки фарсанггача олиб боришди, Бурунага етганидагина у либосларини кийди ва то Бухорогача от қилувини эркин қўйди. Рудакий лашкарбошилар ваъда этган 5000 динор пулни икки баробар қилиб олди.⁴

Қаҳрамон РАЖАБОВ,

тарих фанлари доктори

¹Наршахий. "Бухоро тарихи", -Т., 1966 й., 17-бет.

²Ўша манба. 31-бет.

³Форсийдан Ш. Шомухаммедов таржимаси.

⁴Низомий Арузий Самарқандий. "Нодир ҳикоятлар", Т., 1985 й., 32—35-бетлар.

АСАЛАРИ БОҚИШНИ ИСТАЙСИЗМИ?

Иккинчи машғулот

Март-апрел ойларида ҳар бир оила асаларини кўриқдан ўт-казиш керак. Бунда оиланинг умумий ҳолати (кучли ёки заиф экани), ишчи арилар миқдори, она ари бор-йўқлиги ва овқат захираси текширилади. Бу паллада қишдан очиқиб чиққан, ёрдамга муҳтож оилаларга шарқарли шарбат бериш жуда муҳимдир. Шарбатни энг чеккада турган чорчўп (рамка)даги уяларга қўйиб берса бўлади.

Баҳор ойлари ҳар бир оилада ўртача саккиз кило асал, гулчанги қўйилган бир-иккита чорчўп бўлиши лозим.

Она арисси йўқ оилага ёрдам

Чорчўпда тухумлар қўйилмагани бу оилада она ари йўқ дегани эмас. Она арининг бор-йўқлигини аниқлаш учун бу оилага уруғлар қўйилган чорчўп бошқа уядан олиб қўшилади. Бир неча кун ўтиб, она ари очиб чиқадиган катта ғумбаклар пайдо бўлса, бу она арининг нобуд бўлганидан далолатдир. Бундай оилага тезда ёрдам кўрсатиш зарур.

Она арисси йўқ кучли оилага захирадан она ари берилади, яъни, бу оила она арисси бор заиф оилага қўшилади. Заиф, она арисси йўқ оила ҳам бошқа бир кучсиз она арисси бор оилага бириктириб юборилади.

Бу ишларни кечқурун, шомга яқин қилган маъқул. Чунки бу пайт барча арилар уяга қайтган бўлади. Икки оилани қўшиб юборишда (кор-

валол ёки валерианка каби ўткир ҳидли нарсаларга сув аралаштириб, қутида битта ҳид пайдо қилиш керак. Шунда икки оила арилари ўзаро аёвсиз жангга киришларининг олди олинади.

Уяни баҳорги назоратдан ўтказиш

Назоратни бошлашдан олдин барча иш қуролларини тахт қилиб оласиз. Назоратни куннинг иккинчи ярмида бажарган маъқул. Шамол эсиб турган, булутли ҳавода ҳам ишлаш мумкин эмас.

Назорат натижаларини қайд этиб бориш учун алоҳида дафтар тутасиз. Унда жадвал тузиб, энг муҳим маълумотларни қайд этиб борасиз.

Баҳор ойларида охиридан иккинчи чорчўпга ҳам тухумчалар қўйилган, охириги чорчўпда арилар кўп бўлса, бу уяни тезда кенгайтириш керак. Бу иш кечиктириб юборилса, оилада бўлиниш (бир қисм ариларнинг ажралиб чиқиши) содир бўлиши мумкин. Бундай ҳолатда она ари ишчи ариларнинг бир гуруҳи билан уяни тарк этади.

Асалчилар шу ишда энг кўп хатога йўл қўйишади. Яъни, арилари кўп қутига вазиятга қараб янги мумпардали ёки уяли чорчўплар қўйишни кечиктириб юборишади. Бунда ёш арилар ишсиз қолади, ҳатто ариларнинг чорчўпда ўтириши учун ҳам жой етишмайди. Оқибатда оиланинг бол йиғиш самарадорлиги жуда пасайиб кетади. Негаки, ариларнинг ўзлари мумпарда ишлаб

—асалари оиласи

Она арининг туғилган йили

Кўриқ ўтказилган ой, кун	Уядаги арилар миқдори	Чорчўплар сони	Тухум қўйилган чорчўплар сони	Қачон, қанча мумпарда берилди	Бошқа маълумотлар

Уяда арилар миқдори бундай белгиланади: охиридан энг четдаги чорчўп арилар билан тўла бўлса, демак, ари кўп, аксинча, бу чорчўпда беш-олти ари кўринса ёки умуман йўқ бўлса, арилар миқдори ўртача ёки оздир. Ўртача ёки оз арисси бўлган уялар вақтинча кенгайтирилмай турилади.

Уяни кенгайтириш

Уяни кенгайтириш қутига қўшимча чорчўплар қўйишдир. Бу иш арибоқарнинг жуда муҳим ишларидан ҳисобланади.

чиқариш ва уя қуришга киришадилар. Ари оиласи бир кило мум ҳосил қилиши учун анча вақт ва камида тўрт кило асал сарфлайди.

Жаҳонгир ҚЎЧҚОРОВ

